

কদম-কলি ।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা প্ৰণীত

৩৩ নং কেনিং ষ্ট্ৰীট “টিম্বৰ এণ্ড ফোৰ এজেন্সি” বণ্ণৰা
গ্ৰন্থকাৰৰ দ্বাৰাই প্ৰকাশিত ।

কলিকতা ।

ভাদ, ১৮৩৫ শক ।

চেপ্টেম্বৰ, ১৯১৩ খৃষ্টাব্দ ।

বেচ ১৮ এটকা মাথোন ।

কলিকাতা :

৬১ নং দ্বারকানাথ ঠাকুরের লেন,

“পুণ্য যন্ত্রে”

শ্রীএবাদত আলি খাঁ কর্তৃক মুদ্রিত ।

অর্পণ ।

মোদসোপম আব্দুল মজিদ চাহাবব

কবকমলত

কদম-কলি ।

অর্পণ কৰিলেঁ।

শ্রীলক্ষ্মীনাথ

পাতনি

কবিতা হয়-যদি-হওক নহয়-যদি-নহওক বুলি মাজে-সময়ে লিখা
পদ্মবোৰ গোটাই একে ঠাই কৰি এই কিতাপখন কৰা হ'ল, কবি
হ'বৰ ছৰাশা কষি নহয়। মোৰ নিজৰ বচনাবোৰ মোৰ নিজৰে
পঢ়িবলৈ ভাল লাগে; বোধকৰোঁ নিজৰ দেখি। সেইবোৰ সিচ্ৰতি
হৈ থকা বাবে, পঢ়িব খুজিলে আহুকাল পাওঁ; সেইদেখি সেইবোৰ
একে লগ কৰি সুললিত কৰোঁ। এখন ছপোৱা আৰু হেজাৰখন
ছপোৱা প্ৰায় একে খৰচৰে কথা; সেইবাবে সেইদৰেই ছপাই
খলোঁ; যাৰ মন যায় পঢ়িব, যাৰ মন নাযায় নপঢ়িব; আৰু
যাৰ মন যায় তেওঁ মনত অলপো খুকুৰি নাৰাখি তাৰ কাঠ-সংস্কাৰ
কৰি সন্তোষ লভিব, বাহিৰৰ আগত এই নিবেদন।

১৮৩৫ শক, ১লা ভাদ।

লবেল্‌চ, হাওড়া।

}

গ্ৰন্থকাৰ।

শুধবণী

পিঠি ।	শাৰী ।	অশুধ ।	শুধ ।
১	১০	হাবিয়াসেবে	হাবিয়াহেবে
২	১	ডাউক ডাউক	ডাউক ডাউকী
৩	১২	বকুল	বকুল
৬	১০	সব	সব
১২	১	“কেতকী কেতকী”	“কেতেকী কেতেকী”
১৮	১৪	নয়ন	বয়ন
২৬	২	জ্বাচোৰ	জ্বাচোৰ
২	৫	কীটচ	কীট্চ
৩০	১০	নুপুৰ	নুপুৰ
৪৩	৫	তিনি-কুৰীয়াই	তিনি-কুৰীয়াই
৭২	১২	যশব	যশব
৭৩	১১	সমীম	সমীপ
৭৪	৭	সকলো	সকলো
৭৮	৬	সুখব	হুখব

সূচী ।

—:—

বিষয়	পৃষ্ঠা
সখীৰ প্ৰতি ...	১
বায়েক উষা, ভনীয়েক প্ৰতিমা ...	৪
মইনা ...	৮
তোমাকেহে ভাল পাওঁ মৰমৰ সখী...	১১
চুমা ...	১৪
প্ৰিয়তমা ...	১৫
প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য ...	১৬
ভ্ৰম ...	১৮
প্ৰবন্ধুৰাৰ চিঠি ...	২০
বাহী ...	২৩
চন্দ্ৰ ...	২৪
কুলি ...	২৫
ধোঁৱাখোঁৱা ...	২৭
কলা বগা ...	২৮
আমাৰ জন্মভূমি ...	২৮
ছয় ঋতুৰ ডাক ...	৩০
বৃন্দা চন্দ্ৰাৱলী সংবাদ ...	৩১
বাহী ...	৩২

ভাৰুৰ টোপোলা	৩৩
সত্যে কোৱাঁ	৩৪
তৰা	৩৪
কবিতা	৩৬
বাঁহী	৩৭
চন্দ্ৰা, বাধাৰ দন্দ	৩৮
মোৰ দেশ	৩৯
সখি কোনে নো বজায় ?	৪০
মাতৃশ্রদ্ধা	৪১
অৱশেষ	৪২
চালনী আৰু বেজী	৪৩
বিহু	৪৫
বাধা আৰু সখীসকল	৪৮
প্ৰেম	৫০
শান্তি	৫১
দেৱধানী	৫২
বাঁহী	৭৮
কৰ্ম	৭৯
চিৰযৌবন	৭৯
আত্মবোধ	৮১
বীণ-বৰাগী	৮১
ধনবৰ আৰু ৰতনী	৮৮
ৰতনীৰ বেজাৰ	৯২

ମହା ପ୍ରାଣୀ	୨୧
ଅନ୍ଧା ପ୍ରାଣୀ	୨୦୦
ମରଣ	୨୦୨
ଭଦ୍ରତା	୨୦୨
କର୍ମ	୨୦୨
କର୍ମର ଆତ୍ମପ୍ରତିପାଦନ	୨୦୩
ଏକାକୀ ଦବ	୨୦୩
ସଂଗ୍ରାମ	୨୦୪
ସୋମର ଶିକଳି	୨୦୪
ମରୁ ଆଉ ବର	୨୦୫
ଆତ୍ମସମର୍ପଣ	୨୦୫
ତୋମାର କାମ	୨୦୫
କୃତ୍ତିତ୍ୱ	୨୦୬
ଉଚ୍ଚ ଆଶା	୨୦୬
ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଭବିଷ୍ୟତ	୨୦୬
ମୋର ଜୀବନ	୨୦୭
ଉନ୍ନତିର ସଂଚାର-କାରୀ	୨୦୭
ଉନ୍ନତିର ଜନ୍ମ	୨୦୮
ଲକ୍ଷ୍ୟ	୨୦୮
କାଳ୍ପନିକ ଆଦର୍ଶ	୨୦୮
ଚକ୍ର	୨୦୯
ପ୍ରକୃତ ଜୀବନ	୨୦୯
ସ୍ୱପ୍ନବୋଧ	୨୦୯

স্বথীয়া আৰু হুথীয়া	১১০
কামৰ সমাপতি	১১০
সময় পলায়	১১০
ভাগৰ	১১০
কোনটো উজু	১১১
নিয়মৰ বান্ধোন	১১১
মান-অপমান	১১১
এতিয়াই	১১২
উদগনি	১১২
মুখ্য লক্ষ্য	১১৩
কৰ্ম-জীৱন	১১৩
স্বধৰ্ম	১১৪
স্বভাৱৰ দান	১১৪
নিমাতী কথা	১১৪
ভিলকা	১১৮
বেণুকা	১১৯
জীৱ আৰু ভকত	১৩৪

কদম-কলি ।

সখীর প্রতি ।

১

প্রাণসখি ! দুখীয়া ক জনমলৈ এৰিলা ?
অত স্নেহ অত মায়া সকলো পাহৰিলা ?
সৌ চোৱাঁ আকাশত ক'লা ক'লা ডাৱৰত
চমকি চমকি বিজুলীয়ে উমলিছে ;
গোৰ গোৰ কৰি মেঘে গাজনি মাৰিছে !
ডাৱৰৰ দেখি ভাৱ, ম'বাই উথালি গাৱ,
ছালি ধৰি ঠেঙ ধৰি নাচোন ধৰিছে ।
তোমাৰ বিৰহে সখী হৃদয় দহিছে !

২

আকৌ চোৱাঁ পানীপিয়া "পিওঁ" "পিওঁ" মাতেৰে,
জুৰাইছে প্রাণ পানী পি হাবিয়াসেৰে ।
বুকুৰ বাক ! কিন্তু মোৰ সন্নিপাতে মহাঘোৰ,
শুকাই শুকাই হিয়া কৰ্কৰীয়া কৰিলে ;
প্রাণ-পথী মৰি যাব স্নেহ পানী নিদিলে ।

৩

ডাউক ডাউক শুনা “কুয়া” “কুয়া” মাতেবে,
 স্থখ সবোববত আলাপে মন বঙেবে ;
 কদমৰ ডালত পৰি কপৌ কপৌৱনীজুৰি
 “কুরু” “কুরু” কৰি হৰিষেবে গীত গাইছে।
 দুৰ্ভগীয়া মই মাত্ৰ! হায় বুকু গেলিছে !

৪

চেনেহৰ গীত শুনা সোৱা নৈয়ে গাইছে ;
 কুলু কুলু কৰি চোৰা! কেনে লৰ ধৰিছে।
 সখিৰ লগত গৈ কেনেকৈ মিল হৈ
 একে জীৱ একে দেহা আন মন নকৰি,
 বৈ যায় মন স্থখে মকলোকে পাহৰি।

৫

পানীৰ বুকুত বৃদবৃদবোৰে খেলিছে ;
 অলপ উমলি দেখা আকৌ বৃৰ মাৰিছে।
 সৌ ফালে কৰা মন, চিকুণ্‌চাম নাঙখন,
 ছই পাখি, ফান্দ মেলি কেনেকৈ সাতুৰিছে।
 মন যায় মোবো, কিন্তু বিধিয়ে বিড়ম্বিছে।

৬

এৰা বোহ, আহাঁ সখী, একেলগে বঙেবে
 কপোৱালি নৈৰ বালিত ফুৰে। ঠগেৰে ;
 দৌল সাজাঁ, নাদ খানো, শিলঙটি গোটাই আনো,

বালিঘোষা বালিমাহী খেদি খেদি লয়বেঁ ;
গালি পাৰি প্ৰতিধ্বনিক ডিঙি মেলি চিয়'বেঁ ।

৭

আই! হেবা প্ৰাণসখী, নৈত নামি নাদোবেঁ ;
বুৰ মাৰি পানীৰ তলত, পাৰেঁ মানে ভাগবেঁ ;
চিলনী-সাঁতোৰ দিওঁ, সোঁতে সোঁতে উটি যাওঁ ;
পানীতু টুকুৰিয়াওঁ আঙ্গুলিৰ আগেৰে ।
বুৰবুৰদি কাঢ়েঁ পানীৰ তলত নাকেৰে ।

৮

কুলিক সিয়'বেঁ আই! ফুলনিত সোমাই ;
গোলাপক পেলাওঁ লাজ, ওৰণী গুচাই ;
সেউতীক দিওঁ বিয়া বাঙলেৰে সহিতে ;
শাবী পাতি মালতীক বছৰাওঁ তহিতে ;
বকুল গোটাই আনি, নিয়'বৰ সিঁচি পানী,
নোৱাওঁ উকুলি দি জাত-লগা নামেৰে ।
গান্ধৰিবিগাৰ পাত বজাওঁ আনন্দেৰে ।

৯

ঘৰ-বাৰী মিছা, কোনো কালে মোক নালাগে ;
নেওচা পৰক যি ইসব নিতিয়াগে ।
বকুলৰ গুটি খাম, সেউতীৰ বিয়া চাম,
কৰবীৰৰ মোঁ পিম, কেতেকীৰ ধূলি লম,
ভোমোবাবে গাম গীত, কুলিৰে বন্ধাম মিত,
ভাতকেচুৰ মৈতে ওবে দিন গাম নাম ।

কদম-কলি ।

পছম পাহীত উঠি নারকো খেলাম ।

সেইদেখি মোবে শপত চোর' মুখ তুলি হেঁ ।

হুখীয়া সখিক কিয় মাঝ তুমি পুৰি হেঁ ?

১৮১১ শক ।

ভাদ, কলিকতা ।

বায়েক উমা, ভনীয়েক প্রতিমা ।

(ফুলনিত)

(১)

প্রতিমা ।— “হেবা বাইটী, কি হেঁ সোটে ফুটুকাফুটুকী,

নাচি নাচি ফুলে ফুলে মাৰিছে ভুমুকি ?

এহে বারু অ ! চুমাচুমি কৰিছে হবলা !

ইমান চেনেহ আও ! চাও'গৈ বলা ।

(২)

হয় বাইটী, বৰ মৰম, বৰ ভাল পায় !

মুখতেই মুখ দি ভেনেই পমি যায় !

(৩)

ই কি ? দেখোন মোৰ যুতিজুপিলৈ

টোরাই মাৰিছে লৰ হাঁহি মুখ কৈ ?

(৪)

সর্বনাশ ! পবিল তাত ! চুমাও খালে !
 ঝাইটী, মোর যুতি ফুলত চুমা দিলে ! !

(৫)

যুতি হেবা, মই আজি চিনিলেঁ। তোমাক !
 যুতি সখী, মই আরু চিনিলেঁ। তোমাক !
 কেবলে মোক অতদিন দি আছিল। ফাকি,—
 ‘তোমাকে হে ভাল পাও’ মবমব সখী ।’

(৬)

ইন্ ! মোকেই হে ভাল পোরা ‘মবমব সখী’ !
 যাতেমানে মিছা কথা !—এনে মিছলীয়া ।
 অ—আজলী সখীক পাই ভাল ফাকি দিয়া !
 এতিয়া হে জানিলেঁ। তোমাব চতুকাণি ।
 আগত নহলে জানো কত পাৰা গালি ॥
 ইঃ—‘তোমাকেই হে চুমা খাম, জীও’ যতদিন ;
 তোমাৰেই হে উমলিম, ছুইবো নাই ভিনা’

(৭)

এটাইবিলাক ফাকি ; এটাইখিনি যুথব মহলা ।
 মই হেন সখীক এৰি ভাল সখী পালা !
 ভাগ্যে মই দেখিলেঁ। দেখি হে ;
 নাইবা আরু কত ভুৰা দিলাহেঁতেন হে ।
 বারু সখী, বারু তোমাব চিত !
 পেটত এতেক কথা, নাজানো কিঞ্চিৎ ।

(৮)

দেহি ! স্বৰ্গৰিছে। “নিলাজী” সখীৰ কথা ;
 মোতেই হে দেহটো, মোলেই হে বেথা।
 যেয়ে যাওক ওচৰলৈ, কুচিমুছি যায় ;
 সদায় মনত ভয়,—সখী বেয়া পায়।
 মোৰ হৈ মৰিব পাবে, ময়ো তেওঁৰ হৈ।
 কুৰ্চতীয়া সখী পালে, এনে সখী গৈ।

(৯)

বাইটী,

গোসাঁয়ে মোৰ মনৰ দৰে সখী নিমিলায়।
 মই যেনে জাকৌ, কেলৈ ভেনেকুৱা নাই ?
 চকুৰ আগতে, বাইটী, নিতৌ দেখি আছা,—
 দেহ যেন যুতি সখী, কিন্তু সব মিছা।

(১০)

এই কথাটোত হে মই লাগোঁ,—
 মোৰ সখী লোকৰ হুল, কেনেকৈ চাই থাকোঁ !
 মনত পৰিলে গাটো বম্বমাই যায়।
 পুৰণি চেনেহৰ কথা কৈও অন্ত নাই।
 যেতিয়া বান্ধনী-বেলি তেজপোৰা হৈ,
 মাকৰ গুৰিলৈ যাব ‘ভোক’ ‘ভোক’ কৈ ;
 আহোঁ মই সেওতা ফালি,
 বতাহেও জালি ডালি
 কৰি মোৰ মূৰৰ চুলি উৰুৱাই দিব।
 সখীয়ে দূৰত দেখি ৰঙত হাহিব।

(১১)

দিনটোর যতক কথা নামব সুরেবে
বিনাই বিনাই সখীক কম হবিষেবে ।

কানিমুনি হোরা দেখি,
আকৌয়ালি ধরি সখি,
বাতিটোলৈ লগাম মাত বেজাব মনেবে ।
তেনে সখী এনে হল কোনটো চিত্তেবে !

(১২)

কাউবীয়ে কা কবিব গছব ডাগত বৈ,
ফুল-কটা লোটাৰে এলোটা পানী লৈ,
ময়ো ধুম মুখ, বাইটী, সখীৰো ধুয়াম,
বাতিটো অঁতবিছিলেঁ বুলি চুমা থাম ।
তেৰেঁ খাব চুমা, মোত হেপাহ আছিলে !
দেছি ঐ, এতিয়া ছপ্তে সখীক ভুলালে !

(১৩)

হেৰা কপটীয়া সখি !
কাণসাৰ মাৰি থাকিলে নো কিটো হব ?
তেনেকৈ বলে জানো গাৰ দায় খাব ?
তুমি মোৰ কথাৰ চোন সমিধান দিয়' !
আইহে—কিহব নো ইমান গপ ? গাতে ঘাটি লোৰ' ।

১৮১১ লক ।

শাওণ, কলিকতা ।

মইনা।

(১)

মইনা মইনা বুলি কতনো মাতিম মই,
 কতনো বিনাই আরু কাকুতি কৰিম ঐ,
 নাইনে মইনা মোৰ ? নাইনে কি মন চোৰ ?
 নাইনে নাইনে মোৰ মইনা মউৰ ?
 নাইনে জপ্তে মোৰ চেনেহ-চকোৰ ?

(২)

কিমান ঢাকুৰি হিয়া বিচাৰেঁ পখীটি মোৰ,
 কিমান চিন্তাই বুকু চিটাচিট কৈলে মোৰ,
 বিষাকুল বিষাকুল, নাই তাৰ কুলাকুল,
 তথাপি বাতৰি নাই মইনা পখীৰ,
 তথাপি বাতৰি নাই চকুৰ মণিৰ !

(৩)

সঁচাটেক সঁচাটেক যদি পৃথিবীত এই
 নাই পখী যাক মাৰ্তোঁ মইনা মইনা কৈ
 কিয় সজা সোণোৱালি, মৰম গাখীৰ ঢালি,
 চেনেহ-চাউলে সৈতে হেঁপাহ-বাটিত
 দিলে মোৰ হৃদয়ত কৰি নো থাপিত ?

(৪)

কিয়নো কিয়নো কাণ মাত-আকলুৱা অতি ?
 কিয় দিলে মুখ মোৰ চুমাৰ বলিয়া পাতি ?
 যুকুত মইনা-বোগ কেটলৈ মোৰ কৰে ভোগ ?

দৰব নথকা বোগ কিয় দিলে মোক ?
নহলে মইনা, মই নাপাওঁ কিয় তোকে ?

(১)

এয়ে নে চিকুণি, মোৰ ললাটত লিখা হল ?—
মইনা মইনা কৰি মৰিব লগীয়া হল ।

আছ যদি সঁচাকৈয়ে, তই যদি হ'ব তয়ে,
দে দেখা, দে ধৰা, কত নো জীয়াতু সম ?
কত চটকট কৰি জীৱনৰ ভাৰ বম ?

(৬)

কান্দোতে কান্দোতে মোৰ চকু হেৰ উঠিল !
মাতোতে মাতোতে মাতো ভাগি নাইকিয়া হল !
ভাবোতে ভাবোতে সোণ, শুকালোঁ খেৰ-সনি যেন,
তথাপি এখুদো তোৰ নালাগে মৰম !
মোক পুৰি মৰাটোৱে তোৰ নে ধৰম ?

(৭)

মধুৰ মইনা নাম নাজানো কোনে নো দিলে ;
শিলৰ বুকুত টকানে প্ৰেম-লবণ সানিলে ?
নিমিলিল নাও-গাওঁ নালাগিল আওভাও,
নতু মইনাৰ হিয়া মইনাত নাই ;
কেনেকৈ এনে কথা হ'ব পাবে হায় ?

(৮)

নাই দেখা নাই শুনা কেনে নো মইনা তই ;
কটল গলে কি কৰিলে তোক হেৰ পাম মই ?

নেজানো কি বস্তু তই, একো উবাদিহ নাই,
মাত্র তোক লাগে মোক ভাবব প্রতিমা ।
মনি নাই আছে শুদা চেনেহৰ টেমা !

(৯)

কেতিয়াও আঠেখানি নকৰেঁ মইনা তোক ;
মৰম নৈত নিত্যে বুৰাই বাখিম তোক ;
মৰম অমৃত ঢালি, মৰম বহৰ খালি,
মৰম-জুইত পাগি মৰমৰ হাতে,
আনি দিম তোক সোণ, মৰমৰ মাতে ।

(১০)

মৰম মৰম গীত বাতি দিনে মই গাম ।
চিকুণ চেনেহ-চুমা নিত্যে ন ন থাম ।
প্ৰেমৰ শীতল পানী প্ৰেম-কলহত আনি
পৰম যতনে সিঁচি বঢ়াম আদৰে তোক ।
দেখা দে মইনা হেৰ বধ নকৰিবি মোক ।

১৮১২ শক

কাতি, কলিকতা ।

— — —

তোমাকেহে ভাল পাওঁ মৰমৰ সখী ।

১.

তোমাকেহে ভাল পাওঁ, তোমাৰেহে মুখ চাওঁ,
তোমাকেহে দিনে বাতি কুৰেঁ। মই দেখি।
তোমাকেহে ভাল পাওঁ মৰমৰ সখী ॥

২.

একেথিৰে একেমনে একেভাৱে একেখানেে
থাকোঁ কেতিয়াবা হৈ কাঠৰ পুতলা ।
নোহে আন একো, মাত্ৰ জপোঁ তুমি-মালা ॥

৩.

কেতিয়াবা গুণ-গুণ কবি গীত সকলুগ,
হিয়াৰ হিল্লোল এটি কৰেঁ। যে বেকত ।
থাকা সখী তুমি মাত্ৰ সেইটি গীতত ॥

৪

হেৰাল হেৰাল কিবা কুলি কুৰেঁ। বাত্ৰি দিবা,
নেলাই নিৰাশ হৈ হুমুনিয়া কাঢ়েঁ। ।
তুমিহে হেৰোৱা ধন, তোমাকেহে স্মৰেঁ ॥

৫.

নিমাত ছপৰ বাতি একেথিৰে তৰা এটি
চাই টপ্‌টপ্‌ পানী পৰে যে চকুৰ ।
তোমাৰেহে ভাবে হিয়া কৰে মসিমূৰ ॥

৬

“কেতকী” “কেতকী” কবি উৰি যায় পখীজুৰি,
কত প্রেমিকৰ মন যায় তাৰ লগে।
মোৰ মন তোমা বিনে তাত তো নালাগে ॥

৭

নিৰ্জন নদীৰ কান, এজনে গাইছে গান,
বতাহে আনিছে তাৰ বিণি বিণি স্মৰ।
জানা সখী তাত মোৰ আশা নোহে পূৰ ॥

৮

ফুল ফুল কবি কত হইছে কবি উন্নত,
কিস্ত মোৰ পক্ষে ফুল নিফুল সমান।
তুমি-ফুল বিনে মোৰ ফুল নাই আন ॥

৯

বসন্তৰ কত কুলি পঞ্চমত স্মৰ তুলি
গায় গীত, তালৈ সখী কোনে কৰে কাণ ?
তোমাৰ মাতত মাত আছে মোৰ প্রাণ ॥

১০

বিলত ভেটৰ পাহি জ্ঞান দেখি মাৰে হাঁহি,
সেই হাঁহি চাই আৰু কত লোকে হাঁহে।
তোমাৰ হাঁহিত বাজে মোৰ হাঁহি নাহে ॥

১১

হৃদয়ে হৃদয়ে স্নেহ, নাই আদি নাই শেহ,
সুকলোৰে চেনেহৰ নদীত সাঁতোৰে।

নেপালে তোমাব মেহ মোৰ হিয়া থৰে ॥

১২

• তোমাব সুখত সুখ, তোমাব দুখত দুখ,
ইজীৱন মোৰ সখী জীৱনে তোমাব ।
তোমাৰেহে মই সখী তোমাব তোমাব ॥

১৩

তোমাব মৰম-নাও উঠি হেৰা উঠি যাওঁ,
তুলি বোজা ভাল-পোৱা পবিত্ৰ প্ৰণয় ।
বুকুৱা বা লুবুকুৱা যেনে ইচ্ছা হয় ॥

১৪

চেনেহ-দোলেৰে অটা, নাৱৰ পিৰিৰে জোটা,
বুৰিলেও নাৱে সৈতে এৰাএৰি নাই ।
এনে বুৰা সুখে ভৰা, ভাগ্যৱশ্তে পায় ॥

১৫

অবিশ্বাস নকৰিবা, ধুকুপ তুমি জানিবা,
তোমাকেহে দিনে ৰাতি ফুৰোঁ মই দেখি ।
তোমাকেহে ভাল পাওঁ মৰমৰ সখী ॥

১৮১২ শক । কাতি ।

২নং ভৱানীচৰণ দত্তৰ লেন,
কলিকতা ।

— —

চুমা ।

১

কপৌ কপৌরনী চুমাত বলিয়া
 হবিণা হবিণী আরু,
 ভাটৌ ভাটৌরনী চুমি চুমি চোৰাঁ,
 থাইছে জ্ঞেমব লারু ॥
 ফুলে ফুলে চুমি ফুল মতলীয়া,
 ভোমোৰা চুমাত পমা ।
 মবে চুমাময়, হেৰাঁ তেস্তে মই
 কিয়নো নাথাম চুমা ?

২

বতাহে বতাহে চুমাৰ বাতৰি,
 পানীয়ে পানীয়ে চুমা ।
 আকাশ পাতাল চুমাৰ ভঁৰাল,
 সেউতী চুমাত ঘমা ॥
 চুমাৰ বাগিত গোকুল গোপিনী
 থবক-ববক জীৱ ।
 চুমা থাই থাই কাৰো তত নাই,
 মইবা নেথাম কিয় ?

৩

সেইদেখি লেখি লেখি এশ চুমা দিয়াঁ ।
 অস্তত ইপ্ৰাণ মোৰ বুজি-বাজি লোৱাঁ ॥

[১৮১২ শক । আশ্বিন, কলিকতা ।]

প্রিয়তমা ।

(i)

প্রশ্ন ।— জনমবেপৰা শুনি আহি আছোঁ,

মুকুতা-মালাৰ কথা ;

ক'ଉ 'ପୋରା' ଥାଏ, କେନେକୁରା ବସ୍ତୁ.

কিন্তু নাই পোষ্য দেখা ।

উত্তর।— “প্রিয়া । শুনি যোবান” বলি দিলোঁ মাত,

মাধি হাঁহি মিচকীয়।

हँसिये हँसाहे. उमडामे नाँत,

কলোঁ! অঙ্গুলিবে, “চোৰা” ॥

(2)

প্রশ্ন।— আঁকু আঁছোঁ শুনি, কিন্তু নাই দেখা।

বঙা পোৱালৰ মণি।

উত্তর।— আকৌ দেখুন। প্রিয়তমা ওঠ

হেঙুলী পোস্তাল-খনি ॥

প্রশ্ন ।— কঁইট নথকা রূপহ গোলাপ,

বোলে পৃথিবীত নাই।

উত্তৰ।—একোকে নামাতি প্ৰিয়ৰ দুগান

থাকিষ ধবিলেং। চাই ॥

প্রশ্ন।— কত আছে এনে অপরূপ পদুম,

ষাতি দিনে থাকে ফুলি ?

উত্তর ।— চকুবে দি ঠাৰ দেখালোঁ প্ৰিয়াক,

মুখেবে একো ছবুল ॥

প্রশ্ন।— প্রেমৰ পুতলা, চেনেহ-প্ৰতিমা

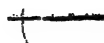
কোন খনিকৰে কৰে ?

উত্তৰ।—যেনেবা কৰক, সেইটো প্ৰতিমা

এই চোৱাঁ মোৰ ঘৰে !

১৮১৩ শক ।

কলিকতা ।

প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য্য ।

কেলৈ লাগিছে সেন্দূৰীয়া গাল ?

ফৰিং-প্ৰেমিকৰ জুই ।

কোৱাভাতুৰীয়া ওঠৰ তলত

ফেটী সাপ থাকে শুই ।

কিয় বা লাগিছে তিৰ্‌বিৰ্‌ চকু ?

যেনে মৰগৰ তৰা ;

ওখ বুকু কিয় লৱণু কোমল,

মদন পিছলি পৰা ?

কি কাম দীঘল মেঘ বৰণীয়া

সাগৰৰ ঢউ চুলি ?

প্ৰেম-পগলাৰ হৃদয়-তৰণী

বুৰি পায় গৈ তলি !

মৃণাল ছবাহ কি কাম সাধিব ?

মত্ত প্ৰণয়ীৰ দোল ।

মিহি মউ মাত, বিয়াধৰ পেঁপা,
 বাখে কৰি মাথোঁ ভোল ।
 স্ৰগোল স্ৰঠাম স্ৰবলি বলিত
 বাহু জজ্বা উৰু কৰ,
 সকলোবিলাক চোকা চোকা অস্ত্র,
 শণাইত স্ৰতীক্ষ শৰ ।
 নেলুগে স্ৰন্দৰী মন প্রাণহাৰী,
 দিয়ঁ মোক এনে হিয়া,
 যি হিয়াত মজি মোৰ এই প্রাণ
 হৈ যায় নাইকিয়া ।
 দিয়ঁ এনে প্রেম যি প্রেমে বেলেগ
 অস্তিত্ব বিলোপ কৰে ।
 প্রণয়-মদিৰা দিয়ঁ এনে মোক,
 চিৰকাল বাগি নেৰে ।
 এনে চুমা লাগে, যি চুমাই হুথন
 নিভাঁজ হিয়াক জোৰে ;
 চকু যেন ছুই মুকলি ছৰাৰ,
 প্রেমৰ ভঁৰাল-ঘৰে ।
 কথা নহয়, প্রেম-মুকুলীৰ মাত,
 কপটতা-আৰ নাই ;
 মৰমে মৰমে মৰম-নিগড়,
 বান্ধোন বোলে মিছাই ।
 নিদিবা নিদিবা স্ৰন্দৰ প্রতিমা

মাত্র সৌন্দর্য্য থনি
 গোলপুরা হাঁহি মুখত নধবা,
 অন্তরত কাল ফণী ।
 কোমল অন্তর, প্রেমময় মন,
 কোমল জুব হৃদয় ;
 দিয়' যত দিনে বাতি মোর মন
 অচল অটল বয় ।

১৮১৩ শক ।

কলিকতা ।

ভ্রম ।

কোনে-কলে সেয়া বাহী বাজে বুলি ?
 বন-দেবী গীত গায় ।
 শেরালিৰ মালা নহয় এইধাৰ,
 তৰাবে শুখিছে হায় !
 নহয় ফুলনি, কুব'বীসফল ;
 দঢ়াই দঢ়াই কণ্ড ।
 গোলাপ নহয়, প্রিয়াৰ নয়ন,
 দেখি থিৰ হৈ বণ্ড ।
 কোনে কয় সেইটি হৰিণা-পোৱালি ?
 ইমান চেতনা নাই ।

বনব সৌন্দর্য্যই রূপ ধৰি আহি
 ডেও দি ছববি খায়।
 নহয় পুখুৰী, প্রেমিকৰ হিয়া ;
 পানী নহয়, প্রেমবস।
 নৈ নহয়, ঠিক প্রেমৰ প্রবাহ,
 বিচাৰি প্রেম বিবশ।
 বীণৰ আত্মাট উৰি “গুণ” গায়,
 কোনে নো ভোমৰা বোলে ?
 খোপাব ফুলটী উৰিয়েই প্রিয়াব,
 পখিলাৰ নাম পালে।
 কৃষ্ণপখী বোলে নিকুঞ্জ বনত
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ ডাক দিছে ?
 পখী নহয়, জানা ব্রজৰ কান্দোন,
 প্রতিধ্বনি রূপে আছে।
 মলয়া নহয়, বিবহীসবব
 গোটখোদা হুমুনিয়া।
 প্রিয়তমাব গাল ওফন্দি পৰিছে ;
 মেয়েহে জানা সন্ধিয়া।

১৮১৩ শক।

কলিকতা।

প্রবহ্নরার চিঠি ।

প্রিয়া হে !—

তোমার কঠিন চিত্ত ;
 চাওঁতে চাওঁতে তিনি নিশা গল,
 চিঠিৰে কৈলা বঞ্চিত ।
 ত্রয়োদশী বাতি চিঠিৰ সময়
 উকলি যেতিয়া গল,
 বকুল ডালত বেজাৰৰ গীত
 পাখীটিৰ পোরা হল ;
 গোৰ গোৰ কৰি বিষাদ-ডাৰৰে
 ওন্দোলাই নিলে মন ;
 একাৰে একাৰে শোৰাপাটী পাই
 শোকত হলোঁ মগন ।
 এষুগ দীঘল ছৰস্ত নিশাটো
 লোৱেৰে খেদালোঁ খপি ;
 পূবেকণ দেখি শোক-শয্যা এইলোঁ,
 আজি চিঠি পাম জপি ।
 চতুৰ্দশী বাতি চিঠি পোৱা কাল
 ওচৰাউচৰি পালে,
 আশা বং ভয় আৰু যত ভাব
 সোপাই জুমুৰি দিলে ।
 বুকু ধপ্ ধপ্, মনত অশান্তি,
 কি কৰোঁ কলৈ যাওঁ ;

খন্তেকে খন্তেকে কুৰি বাৰ আহি
 পদূলি-মুবলৈ চাওঁ ।
 নিৰাশ ! নিৰাশ ! চিঠি অনা কাল
 শুদাই আহিল, গল !
 অশোক জুপিত অশোকৰ থুপি
 আগৰ দৰেই বল ;
 জুৰ বায়ু জুৰ বলে একেদৰে ;
 জোনাকী একে পোহৰে ;
 আমৰ আগত কুলিৰ বাগিনী
 লবচৰ ক'তা কৰে ?
 আগৰ দৰেই জিলীয়ে মাতিলে ;
 ছৰ্কাত মুকুতা অলে ;
 আগৰ দৰেই পৰঘুমা পখী
 প্রেমৰ কথাটি কলে ।
 কিস্ত ওখ আশা- পৰ্ব্বতৰ টিং
 যি আছিল মোৰ ঠাই,
 নিৰাশ-সাগৰে পৰি একেবাৰে
 সমূলি গলোঁ লুকাই !
 সি নিশাৰ মোৰ সকলো অৱস্থা
 অভেদ আকাবে ঢকা,
 স্মৃতি-লেখনীৰ এধা-মছা এটি
 বেথ আছে চকামকা ।
 পূৰ্ণিমাৰ বাতি হাঁহি-ভৰা মুখ,

হাঁহি-ভবা ভেট পাহি ;
 নৈ বৈ যায় কুল্ কুল্ কুল্ ;
 স্নুস্নুত বাজে কাঁহী ;
 চকোব উন্নত পি পি চক্ৰামৃত,
 আরু মতলীয়া কবি ;
 ‘প্রিয়তমাব প্রেম- চিঠি এই পাম’
 মন্নে মতলীয়া ভাবি ।

• প্রিয়া হে !—

কলে বুকু ফাটি যায়,—
 চাওঁতে চাওঁতে সকলো আশাত
 আকউ পৰিল ছাই !
 পূৰ্ণিমাব বাতি আউসী-আন্ধাবে
 প্রভেদ আছে নে কিবা ?
 জালামুখী গিৰি আরু মোৰ ছদি,
 বিভিন্ন বুজাই দিবা ।

১৮১৪ শক।

১৮ নং শোভাবাস বসাকৰ

লেন, কলিকতা।

বাঁহী ।

ত্রিভুবন মাঝে যত বস্তু মধুময়,
সিসবব সাব ভাগ কবি একেঠাই,
পূবালি উদব তোব হে বাঁহী অমিয়া !
প্রেমিকে মাগিছে কণা পূর্ণ কব হিয়া ।

মুখামৃত স্তম্ভাগব, আদব আঙ্গুলি
বুলাই মাগিছোঁ ভিক্ষা, দে প্রাণ খুলি !
স্বর্গব অমৃতবাণী পশোক কাণত,
প্রকৃতি সুগুণ হওক, দেব বিমানত ।

মর্ত্যব সস্তাপ আঁতবক এখন্তক ;
দিব্যালোক প্রকাশক, আতমা জাগক ;
ধবা মধুময় হক, ক্ষবোক অমৃত,
উটি যাওক সি সৌভত মোব কাঠ চিত ।

১৮৩১ শক ।

আধোণ, হাওড়া

চন্দ্র ।

(গীত)

ঝিঝিট—কাৰালি ।

হাতে ঢুকি পোৱা আছিল জোনাই সমুদ্ৰ মথা কালত হে ;
 দেৱাস্থৰে দন্দ কৰি থাকোঁতেই, উঠে ওখ আকাশত হে ।

ফটিকাৰ টেকেলি লৈ পলাই গল ;
 ভেৰা লাগি দেৱ দৈত্য চাই বল ;
 তেতিয়াৰেপৰা বুঢ়াজুলি দেখাই জোনায়ে ফটিকা পিয়ে হে ।

সোমবস এক পথ পান কৰি,
 পূৰ্ণিমাৰ পকি-জকি চলি পৰি,
 এক পথ শুই গা টঙাই লৈ আকৌ তাত লাগি দিয়ে হে ।

চকোৰ, বিবহী, ভেট, কৰি, খালি
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ চাই মৰিছে টপালি ;
 ফুটুকাৰ ফেণ, কেচা-কলা মাথোঁ সিহঁতৰ আছে ভাগ্যত হে ।

সাতাম পুৰুষীয়া আজোককাতটৈক
 বুঢ়া চন্দ্ৰমাৰ টোটোৰা মুখকেই
 বলিয়াই বিজায় বুলি চন্দ্ৰাননী প্ৰিয়াৰ মুখেৰে সৈতে হে ।

চন্দ্রকান্ত, চন্দ্রধব নাম থৈ,
হোজা বাপে পোক গাতে আদব কৈ,
নাজানে সি নাম কাঠি-ফুলা গজা, ভেকুবা, মামবে-খোড়া হে ।

জ্যোতির্বিদে কয়, চন্দ্রগ্রহ মবা,
জনপ্রাণীহীন গোটেহ চন পবা,
ক্লপাববে কয়, অতি ফটিকাৰ কৰ্মফল ধৰি লোৱা হে ।
১৮৩১ শক, আঘোণ ।
আৰম্ভোগোড়া ।

কুলি ।

(গীত)

(বামপ্রসাদী স্তব ।)

আয়ে লুকাই পাৰিলে কণী ।
কাউৰীৰ বাহত মনে মনে মোৰ আয়ে পাৰিলে কণী ॥
ফুটিল কণী জগিলোঁ মই ;
কাউৰী মাহী তুলি লয় ;
আপোনাৰ পোৱালি ভাৰি মুখত দিহে টোপকণি ॥

চকু মুদি থাই থাকি,
উবণীয়া পাই পাখি,
চেগ বুজি ভুৰুংকৰে উৰি গলোঁ দূৰ বননি ॥

পিছে পিছে খেদে মোৰ,
কাউৰী বুলি জ্বাচোৰ,
খেদাৰ তাপত শ্রাণ যায় গাত মোৰ নাই তৰলি ॥

কালিদাস, ভবভূতি,
শৈলি, কীটচ লবামতি,
জাকে জাকে কবির খেদাত থাকেঁ মই শ্রমাদ গনি ॥

গোটেই বছৰ ভয়ত টেপা
লাগি থাকেঁ থাই চেপা ;
ফাগুন চতত আমৰ ডালত বহি মাতোঁ একগমানি ॥

“সৰ্বনাশ কৰিলে কুলি !
বুকুৰ বান্ধ কলৈ গলি ?”
দায় দিয়ে মোৰ গাত ততালিকে বিবাহিণী ॥

১৮৩১ শক, আষাঢ় ।

কাবসোপোড়া ।

ধোৱাঁখোৱা ।

(গীত)

(বাগেশী—আড়াঠেকা ।)

অনন্ত আকাশ মাজে দে ধোৱাঁ উৰুৱাই।
 গল ভোক, গল শোক, দে ভাগৰ পলুৱাই ॥
 নলি-লগা ধোৱাঁখোৱা,
 কৰি দৈ ঐ কোৱামোৱা,
 টোবোক ভৈৰব নাদে বিশ্বজগৎ কঁপোৱাই ॥

সম্বৰ্ত্তক বলাহক
 মেঘবৃন্দ স্তব্ধ হক,
 বায়ু-ভেকোলাবোৰে যেন আক নোটোটোৱায় ॥

ধূপ ধুনা আঁতৰ হক,
 ধোৱাঁখোৱা চাপি বক,
 মলাধপাতৰ গোন্ধে যাওক বিশ্ব মলমলাই

১৮৩১ শক, আষাঢ় ।

ঝাৰসোঁগোড়া ।

কদম-কলি ।

কলা বগা ।

(গীত)

(ভৈৰবী—ঝাপতাল ।)

কলাই বগাই মিল নাই,
কোন নজনাই কয় ?

পটুমৰ পাহিৰ বুকুত -
ভোমোৰা কিয়বা গুপ্ত ?
জোনৰ কোলাত শহা কিয় বয় ?
কুষ্ণৰ কোলাত কিয় বাধা ?
সৌদামিনী মেঘত বন্ধা ?
হিমালয়ৰ টিঙত কিয় বগা বৰফ পৰি বয় ?

১৮৩১ শক, আষাঢ় ।
ঝাৰসোগোড়া ।

আমাৰ জন্মভূমি ।

(গীত)

হেৰা আমাৰ জন্মভূমি !
হেৰা আমাৰ জন্মভূমি !
এনে দেশ কতো নোপোৱা হেৰা ভূমি ।
হেৰা আমাৰ জন্মভূমি ।

কত আছে এনে চাউল পানীত দিলে ভাত ?
কত এনে কুঁজী-থেকেৰা টেঙাই যায় দাঁত ?
কত পাবা পকা-থৰিচা, কত ঢেকীয়া শাক ?
এঠা-দৈ কত এনে নেৰায় ধুলে যাক ?
হেৰা আমাৰ জন্মভূমি !

কত এনে ধানৰ পথাৰ, তামোল পাণৰ বাৰী ?
ভলুকা মকাল আদি আছে বাঁহৰ ধাৰী ?
লুইতৰ দৰে বৰ নৈ কত আছে কোৱা ?
ঘূৰি আহাঁ বসুমতী, তথাপি নোপোৱা !
হেৰা আমাৰ জন্মভূমি !

কত এনে মিৰি-নাচ, কত এনে বিহু ?
কত পাবা জগা গাইৰ এনেকুৱা ফেহু ?
জুপু পুপু হাঁহি-মুখ মুকলি-মূৰীয়া
লৰা ছোৱালী কত এনে দেখুৱাই দিয়া ?

এনেখনি দেশ কতো নোপোৱা বিচাৰি,
নিশ্চয় নিশ্চয় মই কওঁ এটাহ মাৰি ।
হেৰা আমাৰ জন্মভূমি !

১৮৩১ শক, আষাঢ় ।

ঝাৰসোণগোড়া ।

ছয় খাতুব ডাক ।

(গীত)

জহ জাব বাৰিখাবে মিলিজুলি লবা ।
নহলে তোমাৰ নাও বুৰিব জানিব ।

বসন্তই কুউয়ায়, স্নহৰি ফুৰুৰ ।
জাবে সেহায়, কাহ মাৰে কুহৰ কুহৰ ॥
জহৰ তপত মাত যেনে চেঙা পানী ।
বাৰিখাই ঘৰ্ঘৰায়, বিং মাৰে টানি ॥
জহ, জাব, বাৰিখাবে———ইত্যাদি ।

পানী-লগা হেমন্তই হাঁচিও মাতে ।
আজোৰত চুৰিয়াৰ খোচোনাটো ফাটে ॥
চন্দ্রাবলী শবতৰ মূপুৰৰ ধ্বনি
মন কাণ পাতি দিলে ভালকৈয়ে শুনি ॥
জহ জাব বাৰিখাবে———ইত্যাদি ॥

১৮৩১ শক, আষাঢ় ।

ঝাৰসোগোড়া ।

বৃন্দা চন্দ্রায়ণী সংবাদ ।

চন্দ্রা । Now look here Brinda বাই, go tell him, go ;—
 মই বাধা নহও, বাঁহী বাই নচুয়াব মোক so !
 Let him go to Radha's Bower, here no চালাকি ।
 ইমান পাতল নহয় চন্দ্রা, ভালব জীয়াবী নহয় কি ?

বৃন্দা । হব পাবা ভালব জীয়াবী, হব পাবা গধুৰ ।
 But why abuse our Radha ? what is her কচুৰ ?
 হাক দিলেও, কলাই বাঁহী বজাবলৈ নেবে ।
 Awful naughty that boy বাধাক বলিয়া কৰে !

চন্দ্রা । Steal the flute, pay him back in his own coin ;—
 ফুটা কেইটাত মাটি স্ফুৰাই মাৰি দিয়' তাৰ জইন ।
 That's the way to put an end to that nuisance.
 যোৱ' বৃন্দা, যোৱ' লক্ষ্মী, pray, have no nonsense.

১৮৩১ শক ।

পুহ, হাওড়া ।

বাঁহী ।

কোনে নো বজাইছে বাঁহী সন্ধিয়া বেলিকা ?
কোনে নো স্নেহে মাতে “বাধিকা” “বাধিকা”
গধূলি বতাহ ধীরে ধীরে বয় ।
কোনে “বাধা” বুলি মাতে হই তন্ময় ?

মোরাবেঁ ঘরত বব টানে বাঁহী মোক ।
লাজ ভয় সকলোতে নেওচা পৰোক ।
কেনি ঘাম বাট সখী দেখুরাই দিয়ঁ ।
উগল-খুগল মন থিব নাই হিয়া ।

মুখখানি চাই আহৌ,
মালাধারি পিঙ্কাই আহৌ,
হাঁহিব মাধুবী পি আনন্দত ভাহৌ ।

১৮৩১ শক ।

মাঘ, হাওড়া ।

ডাকব টোপোলা ।

(গীত)

(আসাটৈভৰবী—ঠুংৰি ।)

কই ঘোৰাঁ ডাকোৱাল, খোজ কিয় কোবাল ?

জুহুক জুহুক কিনো বাজে ?

তোমাৰ সি টোপোলাত চিঠি নামে অসংখ্যাত

কিনো অদভুত বস্তু বাজে ?

বিদেশত আছে পতি, ঘৰত বইছে সতী,

মৰম বাতৰি কিবা যায় ?

বিবহত পোবা নাবী মাগি প্ৰেম-শান্তি বাৰি

প্ৰণয়ীক প্ৰণয় জনায় ?

পিতৃৰ সন্দেশ বাৰ্তা, মাতৃৰ ভাবনা চিন্তা,

বন্ধুৰ সাদৰ সম্ভাষণ,

হতাশৰ আশা-বল, আতুৰৰ চকু-জল,

শোকাক্তৰ মধুৰ সাস্তন,

প্ৰভুৰ আদেশ বাণী, ভূতৰ প্ৰাৰ্থনাখিনি,

ৰজাৰ অহুজা আজ্ঞাৰাশি ;

মন-মাগৰ নানা গতি, চিন্তা, বিবেচনা,

চিঠিৰূপে কি টোপোলাবাসী ?

নহয় টোপোলা সেয়া, সংসাৰৰ সৰু কায়া ;

পৃথিবীৰ ক্ষুদ্ৰ তাস্ৰৰণ ।

কোৱাঁ ডাকোৱাল কাই, হয় নে নহয় যায়

টোপোলাৰূপে নিবঞ্জন ?

[১৮৩১ শক । মাঘ, হাঙড়া ।]

সত্যে কোরাঁ ।

(গীত)

(ইংৰাজী শুব ।)

সত্যে কোরাঁ প্রাণনাথ, কোন তোমাৰ আপোন ?

সত্যে কোরাঁ প্রাণধন, বুকুৰ বান্ধ কোন ?

নিৰাশা পৰম শূন্য,

আশা দুখৰ বাহ ।

আচল কথা তু পালে

নেযাওঁ শোকত জাহ ॥

হেৰা সোণামণি মোৰ !

নাযাওঁ শোকত জাহ ॥

১৮৩১ শক ।

মাঘ, হাওড়া ।

তৰা ।

অনন্ত আকাশে বহি কোন তোমাণোক ?

কি কাৰণে ধ্যানমগ্ন, কিবা দুখ শোক ?

কি কামে নিবিষ্ট চিত্ত, কিবা ভাবে ভোৰ ?

লামাজ্জ যাহুহ মই নাই পোৱা ওৰ ।

পাপ তাপ হুথ ক্লেশ দেখি পৃথিবীর,
 হৃদয় ব্যাধিত জানো, পরে আশি নীর ।
 শঠতা বিদ্বেষ হিংসা-বিষে জর্জরিত
 আমার অন্তর দেখি বিদবিছে চিত ?
 টিপ্ টিপ্ চকু-লো নিয়'বর কথা
 পেলোরা শোকত কিবা ? একো নাই জনা ।
 অথবা আকাশী-কুল স্বর্গ-উপবনে
 ফুলি আছা মুগুকাই সদানন্দ মনে,
 সুবিমল গুল জ্যোৎস্না সৌরভ বিলাই,
 স্ববগত প্রেম-হাঁহি, শোক তাপ নাই ।
 নতুবা অপূর্ণ মনি মুকুতা উজ্জল,
 বিশ্বপতি বিশ্ব-গৃহে কবে জলমল ?
 অথবা অমৃত কোটা চকু বিধাতার
 চতুর্দিশ অধঃ উর্দ্ধ ব্যাপ্ত চবাচব ;
 পাপ পুণ্য স্রুতি হ্রস্বতি নিবস্তব
 দেখি বিধানিছে বঁটা, দণ্ড ঘোবতব ।
 নাজানো একোকে মই নিঃকিন মানব ।
 জ্ঞান দিগ্বী অধমক দেব আদিদেব ।

১৮৩১ শক ।

ফাগুন, হাওড়া ।

— — —

কবিতা ।

শোকৰ সঙ্গীত সিটি, বিষাদৰ সুৰ,
 আতুৰৰ ছমুনিয়া, লোতক চকুৰ,
 বেজাৰৰ কলা বেথ, তৃষ্ণা তৃষিতৰ,
 বিধৱাৰ বুকু ফটা যাতনা কাতৰ ।
 ছয়াময়া সুখৰ সি থলুৱাকীয়া হাহি ।
 সুৰভি বিলাই যোৱা গোলাপৰ পাহি ।
 বিজুলীৰ চকামকা নিমিষ পোহৰ ।
 জোনৰ কোমল কান্তি, পানীৰ লহৰ ।
 বীণৰ আতমা সিটি উৰি “গুণ” গায় ।
 বাহীৰ জীৱন সি যে ডালত “কুউৱায়”
 বমণীৰ কমনীয় মাধুৰী মধুৰ ।
 আধা-ফুটা আধা মাত মৰগ শিশুৰ ।
 লাজেৰে তিওৱা মুখ স্নানৰী ৰূপহী ।
 নিয়ন্ত্ৰিত গা ধোৱা সেউতী সি বাহী ।
 অনাগ্নাত কেতেকীৰ সোণোৱালি বেণু
 বৃন্দাবন মতলীয়া কলীয়াৰ বেণু ।
 প্রকৃতিৰ কামনাৰ সৌন্দৰ্য্য বঞ্জিত ।
 কবিতা কল্পনাময়ী কবিৰ বাঞ্ছিত ।

১৮৩২ শক ।

বহাগ, হাওড়া ।

বাঁহী ।

(গীত)

(ভৈৰবী—মধ্যমান ।)

শুনিলে সেইটোৰ মাত মূৰ আচন্দ্রাই কৰে ।

আজিও সেই স্মৰত মোৰ খব-স্মৃতি হ'বে ।

ফুটা দিয়া বাঁহৰ চুঙা,

কৰোঁ মাথোঁ উপলুঙা,

তথাপি আমনি কৰি সেইডালে মাৰে ॥

ধপাত ভৰাব পাৰি ;

পিঠা পুৰি খাব পাৰি ;

কুকুৰ-মৰা মাৰি সেইডাল ঠিক হ'ব পাৰে ॥

গা বেয়া, মন বেয়া

কৰে, তাত কিহৰ মায়া ?

নাজানো কিয়বা লোকে তাত ফুৰাই মৰে ॥

কৃষ্ণই কৈলে আবিষ্কাৰ,

গোপীক দিলে সমাচাৰ ,

(দেখোন) "টেলিফোনে" সেই কাম সহজতে কৰে ॥

১৮৩২ শক ।

বহাগ, হাওড়া ।

চন্দ্রা, বাধাব দন্দ।

(গীত)

(বেহাগ—খেমটা।)

তাই কিয় গালি পাৰি যায় ?
 মোৰ পদূলিত চন্দ্রাই কিয় মুখ বজায় ?
 দন্দুবী মহুঁ বাধা,
 পাই মোক গোটেই “চিধা”,
 যি আছে মুখত কৈ কিয় ফকফকায় ?
 পাবে নিয়ক কৃষ্ণক মাতি,
 বাধাব গাত কিহৰ ঘাটি ?
 খোচোনাত কামুক বাধাই লুকাই থোৱা নাই।
 যাব বস্তু তাৰ ঘৰে ;
 তাইৰ কিয় চকু পোবে ?
 সেইজনীৰ মুখত জানো লাজ-কাজ নাই !
 কিয় গালি পাৰি যায় ?

১৮৩২ শক।

জ্যৈষ্ঠ, হাওড়া।

মোর দেশ ।

(গীত)

(ইংবাজী সুব ।)

অ মোর আপোনার দেশ !

অ মোর চিকুণি দেশ !

এনেখন গুরলা,

* এনেখন সুফলা,

এনেখন মৰমৰ দেশ ॥

অ মোর সুবীয়া মাত !

অসমৰ সুৰদি মাত !

পৃথিবীর কতে!

বিচাৰি জন মটো

নোপোরা কবিলেও পাও ॥

অ মোর ওপজা ঠাই !

অ মোর অসমী আই !

চাই লওঁ তোমার

মুখখনি এবার,

হেপাহ মোর পলোরা নাই ।

অ মোর আপোনার দেশ !

অ মোর সুকীয়া দেশ !

বা তা তা, বা তা তা,
তা তা তা, বা তা তা,
অ মোৰ মৰমৰ দেশ !

১৮৩২ শক ।

জেঠ, হাওড়া ।

মখি কোনে নো বজায় ?

(গীত)

(বেহাগ—আড়াখেমটা ।)

মখি কোনে নো বজায় ?

মন্ধিয়াৰ বায়ুত শুনা

সেই স্মৰ উটি যায় ।

মখি কোনে নো বজায় ?

যমুনাৰ কুল গান

আকুল কৰিছে প্রাণ ।

নুপুৰৰ রুণজুহু

শুনা তাতে মিলি যায় ॥

ভোমোৰাৰ গোঁজৰ জানো

বাহীৰ মাজে ওলাইছে ।

কুলিৰ পঞ্চম কু—উ

তাতে কিবা মিলিছে ।

বন-মালাৰ গোক্ মধু ;
 আকাশত হাঁহে বিধু ;
 আদৰি বন্ধুক আনা,
 মিছাতে সময় যায় ॥
 কোনে নো বজায় ? *

[১৮৩২ শক । আষাঢ়, হাওড়া ।]

মাতৃশ্রদ্ধ ।

বিশাল প্রকৃতি স্নেহ তিল তিল কবি
 গোটাই বচিলে মাতৃ জনমদায়িনী ।
 কল্পণ বসত আদ্র হৃদয় তোমাৰ,
 মৃতিমতী সহিষ্ণুতা । জনম তোমাৰ
 অনন্ত কন্দলি বংশে আসাম-গৌৰৱ ।
 কিহেৰে তৰ্পিত মাতঃ আজি শ্রদ্ধ দিনে,
 নিঃকিন সন্তান মই ? চকুৰ লোৱেৰে
 ধুৱাওঁ চৰণ আই আশীৰ্বাদ দিয়া । †

২২।১০।১০, শনিবাৰ ।

১৮৩২ শক, আষাঢ়, হাওড়া ।

* পূজনীয় শ্রীযুক্ত ববৌজনাথ ঠাকুৰৰ “ওলো কে বাজায়” গানৰ
 আৰ্হি ভাব আৰু স্মৰ লৈ ৰচিত ।

† জননীৰ মৃত্যুৰ এঘাৰ দিনৰ দিনা হোৱা শ্রদ্ধৰ দিনা ৰচিত ।

অৱশেষ ।

ফুলিল মালতী, ফুলি সৰি পৰি গল ।
 বিলোয়া সৌৰভ মাত্ৰ জগতত বল ॥
 ভাগি গল বীণখনি, ছিগি গল তাঁৰ ।
 বই গল অৱশেষ অগিয়া জোঁকাৰ ॥
 পঞ্চত্বত লীন হল তরুণী সূন্দৰী ।
 মধুব হাঁচিটি মাথোঁ থাকি গল পৰি ॥
 মাৰ গল দ্বিতীয়াৰ জোনৰ জীৱন ।
 থাকি গল মধুবতা কিবিশ কিৰণ ॥
 সন্ধিয়াৰ ধীৰ বায়ু ধীৰে গল বলি ।
 মৃদুল হিল্লোল বল হৃদয় আকুলি ॥
 আকাজ্জৰ অধীৰতা, উদ্বেগ হিয়াৰ,
 বাসনাৰ অতৃপ্ততা, আশাৰ নিকাৰ,
 লাহে লাহে আঁতৰিল, বল প্ৰতিধ্বনি ।
 স্মৰাগ সমল গল, থাকিল বিননি ।
 ধন গল, জন গল, গল কায়ক্ৰেশ ।
 সুখ্যাতি অখ্যাতি বল, আত্মা অৱশেষ ॥

১৮৩২ শক ;

চত, হাওড়া ;

চালনী আরু বেজী ।

চালনীয়ে বোলে বেজী ভাই তুমি কিয় ফুটা ?

নহয় নে বাকু হাঁহি উঠা ?

হাঁহি হাঁহি অঁহি হুঠা ।

নহয় নে বাকু হাঁহি উঠা ॥

তিনি-কুয়ীমাই আনে বিয়াই বাক-বছরীয়া ;

পকা দাড়ি চুলি কাড়ি কৰে নাইকিয়া ;

সেলেঙি লগাই ডেকালি কৰে ওঠ বঙা কৰি ;

নাতিনী-জুবীয়া বৈগীক মাতে বুলি প্রাণেশ্বরী ।

নহয় নে বাকু হাঁহি উঠা ?

গোক-চুটিয়া ডেকা-লৰাই প্রেম-কবিতা লেখি,

ভবা-গব্য কবি হলোঁ ভাবি থকা দেখি,

কাৰ নো বাকু হাঁহি হুঠে, কাৰ নো হুঠে থং,

“পদ্মপাঠ” পঢ়োঁতাৰ দেখি এনে ঢং ?

নহয় নে বাকু হাঁহি উঠা ?

ইস্তাহানত ফেল মাৰি মাথা-মুণ্ড লেখি,

কুটিক হৈ বৰক গালি ছপাই উলিয়া দেখি,

কাৰ নো হুঠে মূৰৰ বিষ কাৰ নো নাহে হাঁহি,

খজুরতি তোলা এনে দেখি বালিচাহী ?

নহয় নে বাকু হাঁহি উঠা ?

মোৰ নামটো ভোটা-তৰা, মোৰ যহটো বোঁ ;
 মোৰ গুণৰ কীৰ্ত্তন কৰ, শুনিছ নে ওঁ !
 নহলে দিম গালি পাৰি, পিছত মাৰিম খোচ ।
 উভতি ধৰিলে যদিও ভয়ত খাম কোচমোচ ॥
 নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

আগৰ তৰপ ডাঙৰীয়াক ভেমৰ বাবে হাহোঁ ;
 কিন্তু মই ডাঙৰ হৈ তাৰো ওপৰত বহোঁ ।
 এক-এ ফেল, “বিয়ে পাছ” বিজ্ঞাৰ টোপোলা ।
 নৈতিক বলত বাঁহৰ চুঙা গোটেই ফোপোলা ॥
 নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

এচিকটা ক্ষমতাতে ঢোল-ওফন্দা দিওঁ ;
 “দেউতা ঈশ্বৰ” সুবুলিলে হওঁ উতলা দিউ ;
 আগৰ বৰৰ হুখীয়া পালে পোটক তোৰোঁ মই ;
 অসমীয়া নতুন হাকিম মোকে বুলি কয় ॥
 নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

দেশোদ্ধাৰৰ এক নম্বৰ, পোটিয়ট পকা ;
 ভাৰা-নাৰৰ গুৰি-বঠা, গছ শত্ৰুত চোকা ।
 কলিকতাত বিফল্যৰ, আসামত বেকা ;
 গা মুখুই চাহ নাখাওঁ, নাখাওঁ বৈনাইৰ হোকা ॥
 নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

সাজ লাগিলে শুকান ওঠ ফটকাবে তিতে ;
 পুরা হলে সন্ধ্যা পূজার ভোট্‌ভোটনি নিত্যো ;
 বাজলরা পূজাত ওজা, বৈণীৰ ওপৰত বজা ;
 হিংসাত সিজা মনটো যেন তেলত বেঙেনা ভজা ॥

নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?
 হাঁহি হাঁহি অাঁহি ছাঠা,
 নহয় নে বাক হাঁহি উঠা ?

১৮৩১ শক ।

চত, হাওড়া ।

বিহু ।

(গীত)

(স্বব—“দেউতাৰ পদূলিত, গোন্ধাইছে মধুৰী, কেতেকী
 মলেমলায়, ঐ গোবিন্দাই বাম ।)

টকা, পেঁপা, ঢোল, গীতৰ উঠে বোল,
 নাচে ডাঙৰীয়া বিহু । (ঐ বিহুৱা কাই !)
 নতুনে বছৰটিক, নতুনে কথ্ৰাটিক
 আদৰে যেনেকৈ শাহ ॥ (ঐ বিহুৱা কাই !)
 কুঁহি পাত মেগি গছে আদৰিলে,
 আমৰ মল, কুলিৰে মিলি । (ঐ বিহুৱা কাই !)

ককাইক ভনীয়েকে ন কাপোষ পিঙ্কালে,

সেয়াত পায় “কুশলে হোক” ।

দূষণিতে থকা পুতেকক স্তম্ভবি

মাকৈ কবিলে শোক ॥

গধূলি গরু গাই ঘর চাপি আছিলে,

কোবে খাই মাথিয়তীষে ।

বোয়াষী, জীয়াষী, লম্বাখ হাঁহিবে

ভবিল ঘর খিকিন্দালিবে ॥

টক্ টক্ টক্ টকাই, পোঁ পোঁ পোঁ পোঁপাই,

ধুম ধুম ধুম চোলেবে মিলে ।

খম্ খম্ খম্ তালেবে, চট্ চট্ চট্ হাতেবে,

“বিহু খা, বিহু খা” বোলে ॥ (ঐ বিহুয়া কাই !)

১৮৩৩ শক ।

বহাগ, হাওড়া ।

বাধা আৰু সখীসকল ।

(গীত)

(অসমীয়া নামৰ স্তৰ)

বৃন্দা ।— “বৃন্দাবনতে কোনে বাহী বায়, এ হে,
আমি শুনি গলোঁ ধ্বনি হে
নাকে বাহী বায়, আঙ্গুলি বুলায়, এ হে,
বাধা বাধা বোলে বাণী হে ।”

বিশাখা ।— বৃন্দাবনতে, কদমৰ তলতে, এ হে,
যমুনাৰ পাৰতে হয় নি, হে ?
গধূলি পৰতে, মলয়া বৰ্ত্ততে, এ হে,
বাধাই আনোতে পানী হে,
ময়ো গুনিছিলোঁ, কোন ছবুজিগোঁ, এ হে,
লুকাই কোনে এনে কৰে হে ।
ধৰিব পাৰিলে, বান্ধিম এই বিহাবে, এ হে,
দিম স্বাধিকাৰ কৰে, হে ॥

ললিতা ।— কালিন্দী তীৰতে, বনৰে মাজতে, এ হে,
নূপুৰে ধৰিছে তাল, এ হে ।
সুৰীয়া বজায়, মন উচটায়, এ হে,
বাধাৰ ওলাল কৰ কাল, এ হে ॥
ময়ো নিতৌ গুনো, দিনো মনে শুণো, এ হে,
কেনেকৈ পেলাম তাক ফান্দত, হে
দীঘলকৈ বাখিছোঁ, সেইহে এই চুলিটাৰ, এ হে,
ককালত মেৰাম তাৰ পাকত, হে ॥

টানি আনি চোব, দিয়াম শাস্তি ঘোব, এ হে,

আমার বাধাবানীক দিয়ে হে ।

নুপুৰ গুৰি কৰি, বাঁহী নিমে কাঢ়ি, এ হে,

যদি হওঁ গুৱালৰ জীয়ে হে ॥

(বাধাৰ প্ৰবেশ ।)

বাধা ।— শুনিছোঁ সখীহঁত, শুনিছোঁ বাইহঁত, এ হে,

নকবা নিদাৰুণ কথা হে ।

নেলাগে ধৰিব, নেলাগে বান্ধিব, এ হে,

মোৰ জীৱই পাব যে ব্যথা হে ॥

বুন্দাবনতে, কদমৰ তলতে, এ হে,

যিজনে বজাইছে বাঁহী হে ।

দেহ-লাও তেওঁ মোৰ, তেওঁ মোৰ মন-চোব, এ হে,

কাবোঁকৈ মাতি আনাহি, হে ॥

১৮৩৩ শক ।

বহাগ, হাওড়া ।

— — —

প্রেম ।

ব্রহ্মাণ্ডৰ সত্ত্ব ঘিটো পৰিছে নিজৰি,
 গিৰি বন গছ লতা সচেতন কৰি ;
 অমৃত হাঁহিৰ বং ফুলত ফুলায় ;
 যি শক্তি প্ৰভাৱত মন্দাকিনী বায় ;
 অণু পৰমাণু মিলে আকৰ্ষি অন্তৰ ;
 পৃথক আতমা মিলি হয় একেশ্বৰ ;
 ব্যৱধান ক্ষয় হয়, ওচৰে আঁতৰ ;
 অব্যক্ত বেকত হয় ; গুচে আত্ম পৰ ;
 সৰ্ব্বাঙ্গে সৰ্ব্বাঙ্গ লয় ; জীৱনে জীৱন ;
 আনন্দে আনন্দ, মহানন্দৰ স্ৰজন ;
 সংজ্ঞাৰ অতীত শক্তি , বিশ্বব্যাপী কাৰ্য ;
 ক্ষণিক সন্তোগে যাৰ দেৱত্ব মিলায় ;
 মৰু বুৰে, শিল পমে, বিন্দুৰ পৰশে ;
 প্ৰেম আখ্যা মহাশক্তি জগৎ প্ৰকাশে ।

১৮৩৩ শক ।

জেঠ, হাওড়া ।

শান্তি ।

অতৃপ্তিত অশান্তিৰ ঘৰ ;
 অশান্তিয়ে অসুখ বিলায় ।
 অসুখত বিচাটৰ বাশি ;
 জীৱনৰ সোঁত বৈ যায় ॥
 সংসাৰত তৃপ্তিৰ আশা,
 মৃগতৃষ্ণা মৰীচিকা প্ৰায়,
 বিচাৰি বিশ্রান্ত ; কতো নাই ;
 শান্তিধাম মাত্ৰ শান্তিৰ ঠাই ॥
 ইৰ্ষা দেষ মেঘৰ ওন্দোলে
 মনাকাশ একাৰি পেলালে ।
 মোহ-তম বিষম অজ্ঞানে
 তত্ত্বজ্ঞান-সূৰ্য্য ঢাকিলে ।
 ক্ষন্তেকীয়া মেঘৰ আন্ধাৰ ;
 যুগমীয়া তত্ত্বজ্ঞান-বৰি ।
 যুগমীয়া এৰি খন্তেকীয়া !
 মণি এৰি কাঁচ কি কৰিবি ?

১৮৩৩ শক ।

শাওণ, হাওড়া ।

দেৱযানী ।

(স্থান—শুক্ৰৰ আশ্ৰম)

(দেৱযানীয়ে পূজাৰ নিমিত্তে ফুল জলৰ আয়োজন কৰিছে।)

কচ।— নমস্কাৰ দেৱযানী !

দেৱযানী।— নমস্কাৰ কচ !

কচ।— আহিলোঁ তোমাক আজি লবলৈ বিদায় ।

অতি মন তুখে আকুল কৰিছে প্ৰাণ ।

লাগিছিল নিজ ঘৰ যেন এই ঘৰ ;

পিতৃ বৃহস্পতি যেন গুৰুদেৱ মোৰ ;

গুৰু-কণ্ঠা যেন মোৰ আপোন ভগিনী ।

চেনেহ-দোলেৰে বান্ধি ৰাখিছিলো মোক ।

ইজন্মত শুজিব নোৱাৰোঁ এই ধাৰ ।

তোমাৰ মনত মাত্ৰ সততে জাগ্ৰত

মঙ্গল কামনা মোৰ । হেৰা সুবদনি !

বাৰে বাৰে ব্যৰ্থ কৰি দানৱৰ চেষ্টা

ৰাখিলা জীৱন মোৰ । পালোঁ প্ৰাণ মই

ৰূপাত তোমাৰ । এৰি ইহেন আশ্ৰম,

তাজি আশ্ৰম-ঈশ্বৰী এনে, যাওঁ কোন সতে ?

ইঠাইৰ প্ৰতিগাছি তুণে বান্ধিছে হৃদয়

মোৰ । প্ৰতি কুশাস্কুৰে স্নেহ বিজড়িত

দেখোঁ, সত্ত্ব অক্ষুৰিত । চিৰানন্দ বায়ুৰে

বিলায় । পুষ্পিত বিবিধ লতাবোৰে

মূৰ্ত্তি ধৰি কৰে সাম গান । যজ্ঞ-ধূম
 সৰগ সোপান । কৰুণা সৌন্দৰ্য্যে ধৰি
 পোৱালি হৰিণাকৰুণ জুৰায় পৰাণ ।
 কিন্তু, কিন্তু, কৰ্ত্তব্যৰ কথোৰ শাসন
 এৰোৱা হুঙ্কৰ । এৰি জনক জননী
 আছোঁ বহুকাল ; জ্ঞাতি বন্ধু শোকত
 আকুল ; আশা পালি আছে,—অধ্যয়ন
 কৰি সমাপন কচ উভতিব ঘৰ ।
 কৰ্ত্তব্যৰ অধীন সন্তানে সম্পাদি
 কৰ্ত্তব্য, আজি যাব খোজে মেইদেখি
 ঘৰ । আশীৰ্ব্বাদি গুৰুদেৱে কৰি বিছা
 দান, শিষ্যক মেলানি দিলে । তোমাৰ
 কাষত লভিলে মেলানি স্নুলোচনি,
 যাব পাৰে আজি কচ ত্ৰিদশ আলয় ।

দেৱযানী ।— আছে এটি নিবেদন মোৰ, তোমাৰ
 কাষত ;—অজিৰাৰ পোত্ৰ তুমি,
 কুল শীল বিছাবে মণ্ডিত ; সম দম
 তপশ্ৰাবে অলঙ্কৃত বপু । মহৰ্ষি
 অজিৰা, মোৰ পিতৃৰ পূজিত । জনক
 তোমাৰ বৃহস্পতি পূজিত সিমতে
 মোৰ । কৃতবিদ্য লভি বিছা তুমি ; পুত
 ব্রহ্মজ্ঞানে কলেবৰ । আছে মোৰ অতি
 ক্ষুদ্ৰ এটি নিবেদন, শুনা শৌম্য শুনা

সার্বধানে ;— যি দিনা আহিলা তুমি আশ্রমে
 আমাৰ, স্বচ্ছ মন শুভ্ৰ কান্তি তাপস
 নন্দন, মোৰো মন হল অনুৰূপ ।
 মণিৰ সংযোগে কাঁচে ধৰে মণিৰূপ ।
 অলক্ষিতে আচম্বিতে আন্দোলিল মন ।
 অনুৰাগ অকস্মাৎ হল অঙ্কুৰিত ।
 সেই দিন ধৰি, প্ৰতি পল অনুপলে
 বঢ়াই শক্তি তাক কৰিলে বিশাল ।
 হৃদাকাশ জুৰি বনস্পতি প্ৰসাৰিছে
 প্ৰণয়-পল্লব মোৰ । হে শোভন ! সৌম্য !
 গলে তুমি ফল ফুল আহৰণ মনে,
 পূজাৰ কাৰণে মোৰ, প্ৰতি-আগমন
 মই থাকোঁ বাটচাই । গোপন চৰাই
 তুমি আহোঁতে পলম হলে, দেখোঁ দিনতে
 একাৰ ; ভাবোঁ, কিবা আধান্তৰ মিলিল
 কচৰ । বাৰে বাৰে ছৰন্ত অস্ত্ৰৰে
 নাশিলে তোমাক ; এৰি বমণীমূলভ
 লাজ, সলোতক নেত্ৰে ধৰি পিতৃৰ
 চৰণ, মাগি পাওঁ পুত্ৰ, হেৰোৱা-বতন
 মোৰ অঞ্চলৰ নিধি, হে তাপস-মণি !
 যজ্ঞ সমাপন অৰ্থে আহৰা সমিধ
 কাঠ ; বিক্ষত কণ্টকে দেহ দেখি, মছি
 অশ্রুজল, সেবি কৰোঁ নিরুজ্জ তোমাক ।

কুশাঙ্কুরে বিকিলে চরণ, পানীবে
 পথালি পার, প্রদানি প্রলেপ, ক্ষত
 কৰে। নিবাময় ; তেহে স্তম্ভ হয় মোৰ
 মন। কি সকাম, সেই কথা এতিয়া
 বথানি ? জানা সকলোকে তুমি। লাজে
 বাকি রাখিছিল মুখ, সি কাৰণে আছিলোঁ
 নিমাত। কিন্তু দেখোঁ হয় সৰ্বনাশ !
 হেৰায় বুকুৰ বিত, সাঁচতীয়া ধন !
 সি কাৰণে, প্রিয়তম ! প্রাণপ্রিয় ! আজি
 পরিত্যাগি সংকোচ সংঘম, প্রার্থিছোঁ
 তোমাক,—কৰি মন্ত উচ্চারণ বেদৰ
 বিধানে কৰ'। মোক পরিণয়, তাপস-
 বতন !

কচ।— নাপায় এলুৱা কথা কব মোক শুভে !
 গুরু গুৰুচাৰ্য্য মাগু পূজনীয় মোৰ ;
 গুরু-কথা পূজনীয়া মোৰ সেইদৰে।
 ভগৱান ভাৰ্গৱৰ প্রাণাধিকা কতা
 তুমি, গুরুপত্নী ভগিনী সদৃশ মোৰ।
 নহয় যুগুত কৰা ইহেন প্রস্তাৱ।
 দিয়'। ভদ্রে ! হৰ্ষমনে বিদায় লাভক,
 যাও' নিজ ঘৰ ; শোকাতুৰ জনক জননী।
 দেখিলোঁ সপোন,—শোকাকুলা পুত্ৰৰ
 বিবহে, দুখুনী জননী মোৰ !

দেবযানী ।— শুনা কচ ! শুনা তপোধন ! ভ্রাতৃ-স্থান

নহয় তোমাৰ । সন্তানক মোহোৱা তুমি
জনকৰ মোৰ । পিতৃৰ গুৰুৰ পোত্ৰ
তুমি ; সি হেতু মাথোন পূজনীয় তুমি
মোৰ । কৰিছিল প্ৰথমতে তোমাক
ষিবাৰ অশ্বৰে বিনাশ, পিতৃৰ কাষত
সকলুগে মাগি ভিক্ষা জীয়ালোঁ তোমাক ।
সেই দিন ধৰি অনুৰক্তা দেবযানী

তোমাৰেহে কচ ! নৃত্য গীতে কৰি
বিনোদন, সেবি মই অনেক প্ৰকাৰে,
মাখিলোঁ তোমাৰ প্ৰীতি ; তোমাৰ ধিয়ান
বিনে কচ, নাই মোৰ আন একো কাম ।
ধৰ্ম্মজ্ঞানী তুমি কচ, জানা সকলোকে ।
এনে অনুৰক্তা মোক, জুৱায় নে হে
কৰা পৰিহাৰ ? নিকৰুণ বচনে তোমাৰ,
দিছে দুখ মৃত্যুতো অধিক । অতএব
হেৰা কচ, হেৰা প্ৰাণপ্ৰিয়, দেবযানী
অভাগীক নেঠেলিবা পাৰে ! দাসী হৈ
সেবিম চৰণ ; আচৰি একত্ৰে ধৰ্ম্ম,
লম পদ সহধৰ্ম্মিণীৰ ; সুখ দুখ
সুৰুতি দুৰুতি যি তোমাৰ মিলিব
ভাগ্যত, ভাগ লৈ তাৰ, নিজক মানিম
ধন্য, সুৰাগিনী হম ; তপস্থাত হৈ

উপস্থিানী, কবিম সহায় ; ব্রহ্মৰ
পূজাত, মিলাই ভকতি প্রেম তোমাৰে
সইতে, বিলোপি পৃথক সত্তা, সাধিম
ঈশ্বৰ প্রীতি ; ক্ষুদ্র নদী ব্রহ্মপুত্র
নদে, কবি আত্মবিলোপন, বৈ যায়
শীতলি সংসার । সি কাৰণে হেৰা প্রিয়,
হেৰ স্নেহোভন, নিবপবাধিনী মোক
কবি পৰিহাৰ, নাযাবা নাযাবা কদা !
বধে ছুব নিশ্চয় জানিবা !

কচ ।— অনিযোজ্য বিষয়ত নকৰা নিয়োগ
মোক হে গুভব্রতে ! গুরুতো অধিক
তুমি গুরুতৰা মোৰ । নকৰিবা কোপ ।
সুপ্রসন্ন ননে, মেলানি প্রদান কৰ' ।
আছিলোঁ অনেক কাল স্নেহত ইথানে ।
অনুমতি দিয়' যাওঁ ত্ৰিদেশ আলয়ে ।
দেবি ! আশীৰ্বাদ দিয়', বাটত বিধিনি
যেন নপৰশে মোক । কথা প্রসঙ্গত
স্বৰ্গবিবা দুখীয়া কচক, কৰে' আশা ।
গুরু মোৰ জনক তোমাৰ, কবিবা
শুশ্ৰূষা ; সারধানে পৰিচর্যা কৰি
সাধিবা পিতৃৰ তুষ্টি ; ক্ৰুটি নকৰিবা ;
বুদ্ধ তেও' । যি পবিত্ৰ ঔষধত জনম
তোমাৰ, আছিলোঁ সেই উদৰত মই ।

ধৰ্ম্মতঃ সি হেতু, সমকৃত দেৱযানী
কচৰ ভগিনী । সেইবাবে সুনয়নী,
অশোভন তেনে কথা নানিবা মুখত ।

দেৱযানী — শুনা কচ ! শুনা মোৰ স্বৰূপ বচন ;—
প্রত্যাখ্যান কৰি তুমি প্রার্থকজনক,
নকৰিলা ভাল । আশা ছেদ কৰি মোৰ
শালিলা অন্তৰ । বহুকাল পোহা মোৰ
প্রণয়-পখীটি মাৰিলা মুচৰি ডিঙি ।
ঢালিলা তপত তেল ক্ষত স্থানোপৰি ।
হাঁহি-মুখ অশোকৰ থুপিটিক ছিঙি,
নিমৰমে গচকি পেলালা । নিৰমল
চুৰুকা হৃদয়, এচাৰি শিলত ভাঙি,
লভিলা সন্তোষ । বৈভূৰ্য্য বিক্রম-তুল্য
নাৰীৰ প্রণয়, অযতনি অৱহেলি
ঠেলিলা চৰণে । আৰু কোন বমণীৰ ?
শোধোঁ, কোন বমণীৰ প্রেম ? দেৱযানী
শুক্ৰ-নন্দিনীৰ, দেৱাসুৰ যক্ষ বক্ষে
সন্মানে সদায় থাক ; থাকোক আনৰ
কথা, ইন্দ্ৰো লালায়িত যাব কুপা-কণা
আশে ।—

জানা নে হে ব্রাহ্মণ সন্তান,
বমণীৰ প্রেম, বমণীৰ জীৱন-
সৰ্ব্বহ ? সমৰ্পি এনুৱা প্রেম, পৰিছিনোঁ

পদত তোমাৰ ; অথলত মুক্তাফল
 যেনে। হায় ! নাপালে তথাপি প্রেম
 অভাগিনী নাবী ! কিনো বজ্জে বন্ধোৱা
 হৃদয় ! আশ ছেদ বধৰ সমান ।
 কৰি আশা ছেদ মোৰ; হবা নে হে সুখী ?
 লভিবা নে শান্তি বিপ্র, হৰি শান্তি মোৰ ?
 নাবী বধ পাপৰ কি পৰাচিত নাই ?
 বোলোঁ, কোন সেই নাবী ?—দেৱযানী,
 অপৰাধ শূন্য দেৱযানী, অনুগ্রহে
 যাৰ, তিনি বাৰ পালে প্রাণ অকৃতজ্ঞ
 কচে । ভাবিছা নে হেৰা বিপ্র, উপেক্ষি
 অভাগী মোক থাকিবা সুখত ? নোৱাৰা,
 নোৱাৰা, বোলোঁ নোৱাৰা নিশ্চয় ! ৰমণীৰ
 প্রেম, ক্রোধ, অটল দুৰ্কাৰ । নাবীৰ
 প্রণয়বাৰি সমূলি বুৰায় ; ক্রোধৰ
 অগ্নিয়ে দহি, কৰে ভস্ম মূল পৰিমিতে ।—

শুনা কচ, শুনা হেৰা ব্রাহ্মণ কুমাৰ !
 পবিত্র জাহ্নবী জল, এই দুৰ্ভাক্তত,
 তিল কুশ হাতে তুলি লৈ দেৱযানী
 দিয়ে অভিশাপ ;—

এতকাল কৰি তুমি কঠোৰ যতন
 যি বিত্তা লভিলা, বিত্তা মূহ্যসঞ্জীবনী,

ফলবলী নহব তোমাত, বুলিলোঁ নিশ্চয় !
 কচ।— কি কবিল দেৱযানী ! কবিল কি কাম !!
 কিয় অকাৰণে এনে দিলা অভিশাপ ?
 প্রত্যাখ্যান কৰিলোঁ তোমাক, ভাবি দোষ
 আশঙ্কা নহয় ; গুরুপুত্ৰী বুলিহে
 মাথোন । তহুপৰি অনুমতি নাছিল .
 গুরুৰ । আৰ্য্যধৰ্ম্ম উপদেশ দিছিলোঁ
 তোমাক । তথাপি শাপিলা তুমি নকৰি
 বিচাৰ ! উপযুক্ত নহওঁ শাপৰ । ধৰ্ম্মতঃ
 নহয় শাপ, কামতঃ হে দিয়া । সেইদেখি
 দিওঁ মই প্রতিশাপ শুনা,—তোমাৰ
 মনত যিটো আছে অভিলাষ, নিশ্চয়
 নিষ্ফল হব সি । কোনো ঋষিকুমাৰে
 তোমাক নিশ্চয় বিবাহ নকৰিব ।
 “নিষ্ফল অধীত বিছা” যিটো দিলা শাপ,
 মানি ললোঁ তাক । কিন্তু এটি কথা বল
 তাত,—শিকাম সি বিছা যাক মই, সিদ্ধি
 হব তাৰ ।

(কচৰ প্ৰস্থান ।)

(আৰ-কাপোৰ ।)

১৮৩৩ শক ।

ভাদ্ৰ, হাওড়া ।

দেবযানী ।

(২)

(স্থান—উপবন ।)

(দেবযানী, শর্মিষ্ঠা আৰু সখীসকলৰ প্ৰবেশ ।)

(গীত)

(স্বৰ—কালান্ধা । আড়াখেমটা ।)

সকলোৱে মিলি !—

চোৰাঁ হে, চোৰাঁ হে, চোৰাঁ আজি হেৰা

কিনো বিনন্দীয়া বন !

কুঁহি পাত লবাই নাচিছে শিৰীষে,

নাচিছে ময়ূৰী কদম্ব বিৰিখে,

চম্পক খদিৰ, নাচে কৰবীৰ,

নাচিছে হৰিণীগণ ॥

আহাঁ আহাঁ সখী মাধবালতা,

হুয়ো মিলি কণ্ঠ মনৰ কথা ;

মকুৰা, মালতী, মধাই, জুই, যুতি,

আহাঁ হৃদয়ৰ ধন !

ইবনত বহি গাঁও আমি গীত,

বিভোৰ সুখত জুৰাওঁ আহাঁ চিত্ত ;

মলয়া সুমন্দ, কেতেকী সুগন্ধ,

গোৰাঁ কুলি বিমোহন !

দেবদানী ।— আহা কি মধুর উপবন । প্রাণ মন
 কবিছে শীতল । লহ লহ মলয়াব
 বতাহ কলিছে, বসন্তব বাতরি বর্ণাই ।
 বঙা ববলীয়া পাত মৃদুল কোমল
 লবাই বিবিধবোবে নাচিছে বঙত ।
 কৃষ্ণচূড়া বঙা ফুল মণ্ডিত মস্তকে
 প্রকাশিছে আনন্দ উচ্ছাস । ফুল-ভরা
 অশোক কিংস্তকে কবিছে দীপিত,
 যেন হাঁহি-ভরা দেবদানী মুখ । শ্যাম
 ববলীয়া নর দুর্জাদলে শোভে, সজল
 জলদ প্রায় । চৈত্রবথ সদৃশ কাননে
 ধরিছে অপূৰ্ণ শোভা । নিবমল স্মৃশীতল
 মবোবর জল হৈছে অগন্ধিত পবি
 পহুমর বেণু । গুৱাইছে বাজহাঁহ
 জাকে, গল্পতা শাবী যেন বমলীৰ
 গল মৃদুল আন্দোলি । ডাউক ডাউকী
 শোভে, যেন ছুটি তিল তোমার গালত,
 হেবা বৃষপৰ্কার নন্দিনী শশ্বিষ্ঠা
 সঙ্গিনী ! জলব লহব যেন হাঁহিব
 লহবী, মদনিকা সখীৰ মুখত ।
 স্ফটিক-নির্মল এনে শীতল জলত
 আই সখীহঁত স্নানি কৰে । জলকেলি !

(গীত)

(সুৰ—বিশ্বেহাগ । থেমটা ।)

সকলোরে ।— সখি আই নামো পানীত,
সাতুৰি গাওঁ আই গীত,
সখি নামো পানীত !

আজি স্নমধুৰ সাজে, বননিত ফুল বাজে,
পানীত পাখনী শোভে, হাঁহি প্রফুল্লিত ।

আকাশত বেলি জগিছে,
কাক্ষিণৰ বায়ু বলিছে,
সবালি জুৰীয়ে কেনে চৰি ফুৰিছে !

আই সখি বাঙালী, খোজেপতি হালিজালি,
শোলোকাই কাপোৰ আই নামাহি পানীত ॥

[সকলোৰে সৰোবৰ পাৰত কাপোৰ শোলোকাই
থৈ, পানীত নামি গা ধোৱে আৰু ধেমালি কৰে ।]

মদনিকা ।— সখীহঁত, মিলিল মজিল । চোৱাঁ হেৰা,
ধুমুহা বতাহ যেন এচাটি বতাহে
মিহলালে আমাৰ কাপোৰ ! আৰু
ভনা দূৰত শব্দ, আহিছে কোনোবা
যেন গৰি এই ফালে ! উঠা লৰালৰি

কৰি, পিকি বজ্জ হওঁ সমাহিত । বিবজ্জ
শৰীৰ ঢাকি, কৰেঁ ঝাণ্টে লজ্জা নিবাৰণ !

[সকলোৰে লৰালৰিকৈ পানীৰপৰা উঠি, যেনে
আগতে ঘাৰ কাপোৰকে পালে, বাছি
লবলৈ সময় নাপাই তাকে পিকিলে । শশ্বিষ্ঠাই
নাজানি দেৱধানীৰ কাপোৰ পিকিলে ।]

দেৱধানী ।— ইয়েবা শশ্বিষ্ঠা, বুধপূৰ্ণিমাৰ জীয়াৰী !

কোনটো সাহেবে তই পিকিলি কাপোৰ
মোৰ ? গুৰুচাৰ্য্য কহা মই । তোৰ মই
গুৰুৰ নন্দিনী ; শিষ্যা তই মোৰ । নকৰি
সঙ্কোচ, পিকিলি বসন মোৰ ?—

অশ্লবৰ জয়বীৰ স্পৰ্ধা দেখি মই
মানো আচৰিত ! যেন দেৱধানী সমনীয়া
তাইৰ ! ফুৰেঁ একেলবে দেখি তই
পাহৰিলি হব নিজা ঠাই ? আশৈ পাই
জাঁপ দিলি দেখোঁ গললৈকে মোৰ ?—
নাই দেখা, নাই শুনা এনে অত্যাচাৰ,
অগোচৰ সপোনৰ মোৰ !

জান নে কি হৈঁ, এই অত্যাচাৰৰ ফলত,
শ্ৰেয়োলাভ কদাপি নহয় তোৰ ?—

শশ্বিষ্ঠা ।— কিহৰ বাবত তুমি কৰিছা ইমান

খং হেবা দেৱধানী ? ভীমটোকা ভয়-লগা
গপ, দেখুৱাইছা কিহৰ নিমন্ত্ৰে ?

চাবা যেন, এনে গেলা গপৰ কাৰণে
 নিছিগে তোমাৰ মূৰ !
 মিহলালে বতাহে কাপোৰ । লৰালৰি
 কৰি উঠি পিন্ধিলোঁ কাপোৰ, যেনে যাৰ
 পালোঁ, আহিছে কোনোবা ভাবি । নাছিল
 সময়, নিজ বস্ত্ৰ বাছি যাতে কৰোঁ
 পৰিধান । নাভাবি হুবুৰ্জি কিয় উঠিছা
 উতলি, ডাক-জুইত ঘিউ পৰা দৰে ?
 পাহৰি সংঘম তুমি, তয়'-হঁয়া
 শৰ্মিষ্ঠাক কৰা কি কাৰণে ? জানা নে হে
 ভিকছৰ জীয়াৰী, কাৰ কত্থা শৰ্মিষ্ঠা
 এইজনী ? দিনে বাতি পিতাবে তোমাৰ
 স্তুতি কৰে যাক, কৰি আশা এমুঠি
 অন্তৰ, তাৰ কত্থা মই । যি বস্ত্ৰৰ
 অৰ্থে আজি জোকাৰিছা মুখ, সেই বস্ত্ৰ
 লভিবৰ আশে, পিতাবে তোমাৰ, স্তব
 কৰি থাকি যাক কটায় জীৱন, সেই
 শ্ৰেষ্ঠ অম্লৰ বজাৰ আদৰৰ কত্থা
 মই । পিতা মোৰ উপবিষ্ট, অথবা
 শয়ন কৰি থাকে যেনে, তোমাৰ পিতাবে
 বহি নিবাসনে, স্তুতি পাঠকৰ দৰে
 বিনম্ৰ ভাৱে কৰে স্তব যাক, হুহিতা
 তেওঁৰ মই । যাচুঞা কিম্বা প্ৰাতঃপ্ৰহ

প্রশংসাক কবি, কবে যি জীবিকা নির্বাহি,
 তার কত্যা তুমি । সকলোরে আবাধনা
 কবি দিন বাতি, সেবি থাকে যাক, তার
 কত্যা মই । দানি, প্রার্থনার অধিক
 অর্থক, প্রার্থকর পূবে মনকাম
 সততে যিজনে, তার কত্যা শশ্বিষ্ঠা
 নিশ্চয় । টোকোনা বিপ্রর পুত্ৰী হেৰা
 দেৱযানী, যিমানকে ঘেৰ কৰা মোক,
 ফোভ কবি দিয়া অভিশাপ, নিশ্চয়
 জানিবা তুমি, দেৱযানী শশ্বিষ্ঠাৰ
 নহয় সমান । ৰাজকত্যা মই ।—

দেৱযানী ।—কি কলি দানবী ? কি কলি অশ্বৰ কত্যা
 তই ? সৰু মুখত দেখোঁ বৰ কথা ? বুলিছ নে
 সঁচাই দানবী, দেৱযানী নহয় সমান
 তোৰ ? ইমান পালিহি দেখোঁ বাঢ়ি
 লাহে লাহে ? দেৱযানী স্তাৱক-ছহিতা ?
 যাৰ পদবুলি লৈ পবিত্ৰ বাপেৰ,
 তোৰ সপ্তম পুৰুষ, এনে গুৰুচাৰ্য্য
 পিতা যাচক প্রার্থক ? পৰ-অন্ন-ভোজী ?
 অশ্বৰ কুলৰ গুৰু ভাৰ্গৱ মহান্
 পৰ অশ্বগ্ৰহে কৰে জীৱন ধাৰণ ?
 পৰ পদ সেবি কৰে অন্নৰ সংস্থান ?
 ভিক্ষাৰ্থিত্তি আচৰণ কৰি, পিন্ধে কটিত

কমন?—

অপবিত্র অশ্লবৰ তেজ, নীচ মন
নীচৰ স্বভাৱে গঁথা আছে অস্থি মজ্জা
তোৰ ; উচ্চ সঙ্গ উচ্চ সংঘৰ্ষণে নগল
কদাপি। ঘৃণনীয় দানবী পাপিনী !
কিবা লাভ সম্ভাষণি তোক ?—
নাচাবি পোন্ধাই চকু মোক, অশ্লবৰ
জীৱৰী ! যুকি দিম চকু তোৰ নিশ্চয়
জানিবি ! দে মোৰ কাপোৰ ছুট।
হতচিৰীহঁতী !

[দেৱযানীয়ে শশ্মিষ্ঠাৰ কাপোৰ ধৰি টানে,

শশ্মিষ্ঠা :— কিয় টান বস্ত্ৰ মোৰ হৈয় ? এৰি দে
এতিয়াই কাপোৰ ! বলেৰে পাৰিবি
বুলি ভাবিছ হবলা ? আঁৰ-চাউল
চোবোৱাৰ জীৱৰী ? বুজ নাই পোৱা তই,
শশ্মিষ্ঠাৰ খঙৰ প্ৰতাপ ? এঠেলাতে
পেলাম নাদত তোক, জানিছ নে তই ?

[শশ্মিষ্ঠাই ঠেলা মাৰি দেৱযানীক পাটনাদ

এটাত পেলাই দি, সখীয়েকহঁতেৰে সৈতে গুচি যায় ।

দেৱযানী।

(৩)

(স্থান—উপবনৰে আন এডোখৰ।)

(ঘোৰাত উঠি যযাতিৰ প্ৰবেশ)

(পিছে পিছে বতুৱা ঘোৰাত উঠি বিদূষক)

বিদূষক।— হেৰা বজা ! হেৰা সমনীয়া ! মহাবাজ !
 সৰ্গদেও মোৰ ! বৰা বৰা, লাহে লাহে
 যোৱা। ফিৰিঙতি ভগদৰে ভাগিছা নো
 কিয় ? চুব কৰি সৰ্ব্বহ যেন কাৰ,
 ছিঙি তৰা-নৰা, ভিৰাই ধৰিছা লৰ !
 যেন মই চোৱৰ পিছত, দিছোঁ খেদা
 ধৰিবৰ মনে। নধৰোঁ নধৰোঁ হেৰা,
 লাহে লাহে যোৱা। বতুৱা তোমাৰ ঘোৰা ; ,
 উচ্চৈশ্ৰৱা মোৰ, অপমান গুণি, নাযায়
 শাৰীত তাৰ। ঘোৰাৰো দেহত মান
 অপমান জ্ঞান আছে, জানা বিজ্ঞমান।
 যোৱা মহাবাজ যোৱা ! কৰি অনাথিতি
 মোক হাবিৰ মাজত, পলালে ৰাজন্
 নিশ্চয় পৰিব পাপে।—
 নোযোৱা ?—বেছ কথা, বল পৰি বামুণ
 ইয়াত ! ব্ৰহ্মবধ লাগক তোমাত !

[যযাতিয়ে ঘোৰা বখাই বয়]

যযাতি ।— কি হেঁ তুমি কেহুবা বামুণ ? পিয়াহত
অন্তে-কণ্ঠে শুকাইছে মোৰ । ভাগবত
হাবাশান্তি মই । জল অন্বেষণ অৰ্থে
লবিছোঁ মত্তৰ ; পানী খাই তৃষ্ণা কৰোঁ
দূৰ । আপদ বামুণ ! কিয় চিয়ঁবি পিছত
কৰিছা আমনি ? ফেৰু যেন বাঘৰ পিছত ।
ঘোৰাশাল মোৰ কৰিছে গুৱনি, হাজাৰ
হাজাৰ ঘোৰা ; নুঠি নানি তাৰপৰা
ভাল ঘোৰা এটা, বহুৱা বামুণে আনিছে
বতুৱা এটা ! ধূমকেতুৰ নেজৰ নিচিনা
লাগিছে পিছত মোৰ !—

বিদূষক ।— থাকঁ থাকঁ নামাৰিবা গপ ! ঘোৰাশাল
নুবুলিবা তাক । গৰ্দ্ভভৰ শাল সিটো
নোহে ঘোৰাশাল । উচ্ছেদৰা বাজী মোৰ
ইন্দ্রবো বাহিত । তাজি এনে অশ্ববৰ,
অধিবোহি গাধত তোমাৰ, ভদ্ৰলোক
হৈ লাগিছিল আহিব হবলা ? গাধ
উদঙুই উজুটক খাই, পেলাই বধক
মোক ; ছুখনী বামুণী মোৰ, খাই বাৰী-ভাত,
কটাণ্ডক জীৱন ; তেহে স্মৃথ লাগিব
তোমাৰ ? নুগুনো তোমাৰ কথা উত্তৰুৱা
ৰজা । মনে মনে থাকা—

যযাতি ।— হৈছে ! হৈছে ! বুজিছোঁ সোপাকে ! সামৰা

কদম-কলি ।

বকলাখন । পিয়াহত বাইজাই গা ।

বহুৱালি লাগে নে কি ভাল, এনে

সময়ত ?—

ৰবা ! কুপৰ নিচিনা এটা দেখিছোঁ

দূৰত । যাওঁ, চাওঁ, পাব পাৰোঁ পানী ।

[যযাতিয়ে কুপৰ কাষলৈ গৈ দেৱযানীক দেখে ।

বাঃ ! অগণিৰ শিখাৰ সদৃশ কি

জলিছে সেইটো !—

দেৱকণ্ঠা ? অগ্নীৰ কিস্বৰী কিবা কৰে

জলকেলি ? অন্ধকাৰ কুপৰ মাজত

সোণৰ প্ৰহুৰ পাহি ! অপৰূপ জ্যোতি !

——আহা কৰিছে ক্ৰন্দন !

খনিৰ তিমিৰ গৰ্ভে হীৰা এডুখৰি

কিহেতু নিবসে ? সবগ-গুণনী কণ্ঠা

দেৱৰ নন্দিনী, পৰিছে ভূতলে কিবা

তৰাৰ নিচিনা ? কোন তুমি অগ্নীৰ

ললনা, পৰি এই মহা অন্ধকূপে,

কৰিছা বিলাপ বাণী ? স্ব ইচ্ছাত আছা

কিবা পৰি ? নতু জ্ঞানো কিবা ক্ৰোধবশে ?

হৃদয়ৰ বশবৰ্তী জনে, কৰিলে ইকাম

কিবা ? কোৱা শীঘ্ৰে শুচোক সন্তাপ ।

ৰজা মই, নহ'ব নন্দন ।—

দেবযানী ।— শুনা মহাবাজ, মই দিওঁ পৰিচয় ।

নিবেদন কৰেঁ মোৰ ছথৰ কাহিনী ।—

দেৱাসুৰ বণত যোঁতিয়া, অসুৰ নিহত

হয়, সঞ্জীৱনী বিজ্ঞাৰ বলেৰে প্ৰদানে

যি জনে প্ৰাণ হত অসুৰক, মিজনৰ

কণ্ঠা মই ; পিতৃ গুৰু মহৰ্ষি প্ৰখ্যাত,

ব্ৰহ্মজ্ঞান পূত হৃদি । তপোবন মাজে

বদ্ধিতা তনয়া মই, দেৱযানী নাম ।

না জানে পিতাই, আজি বনৰ মাজত

ঘাটেছে ইদশা মোৰ । মহাবাজ !

মহাবংশপ্ৰসূত আপুনি, অসামান্য

যশব ঈশ্বৰ, শাস্ত শিষ্ট প্ৰকৃতিৰে

বিমণ্ডিত বপু । ধৰি মোৰ দক্ষিণ

হস্তত, অন্ধকূপহন্তে উদ্ধাৰ । মত্ৰৰে

মোক ।—

[যযাতিয়ে দেৱযানীক ব্ৰাহ্মণ কণ্ঠা জালি

তেওঁৰ সোঁ-হাতত ধৰি তোলে ।

ধন্য হওক মহাবাজ ! দেৱযানী

হিয়া-ভৰা দিয়ে কৃতজ্ঞতা ।—

যযাতি ।— কৰ্ত্তব্য কৰিলোঁ মই ; ধন্যবাদ নোহেঁ

অধিকাৰী । বিদায় প্ৰাৰ্থক মাত্ৰ তোমাৰ

কাষত, সুবদনি ভাৰ্গৱ নন্দিনি !

যাওঁ মই আপোন আলয় ।—

[যযাতিৰ গ্ৰহান । পিছে পিছে বিদুষক ।

বিদুষক ।— বোলোঁ, কি হেঁ মহাবাজ ! কলৈ পলাই
 গল পানীৰ পিয়াহ ? নেদেখিলোঁ মই
 দেখোঁ, তুমি পিয়া পানী ? আহোঁতে তোমাৰ
 দেখি ঘোৰাৰ চেকুৰ, ভাবিছিলোঁ বোলোঁ
 আজি কবিবা গণ্ডুৰ, সাতো সাগৰৰ
 পানী অগস্ত্যৰ দৰে । কিন্তু, সৰু ককালেৰে
 সেই বামুনী ছোৱালী হৰিলে পিয়াহ
 দেখোঁ ? হৰে যেনে চাকিয়ে এক্কাৰ ।
 চকুৰে হে পিলা নে কি পানী ? কি ব্যাপাৰ ?
 কি বহু ? কোৱা বন্ধু বুজিলোঁ একো ?—
 কিন্তু, সাৱধান মহাবাজ ! উলামুলা
 নহয় ছোৱালী !—চকু নাক বুধিৰ
 ভৰাল ; কথাত চলোৱা লেন ; টেঙালি
 পেটত অনেক ; চেলাপেটী-জোক—

যযাতি ।— কেপ্কেপাই নাথাকিবা তুমি ! মন গা
 নাই লগা ভাল । থাকোঁ মনে মনে বোলোঁ ।

বিদুষক ।— হঃ ! বুজিলোঁ বুজিলোঁ ! খেতৰণী
 লাগিল দেহাত !

[হুইবো গ্ৰহান ।

(যুগ্মিকা দাসীৰ প্ৰবেশ ।)

যুগ্মিকা ।— কি কৰিছা দেৱযানী অকলৈ ইয়াত ?
চকু বঙা কি কাৰণে পৰিছে তোমাৰ ?
বেজাৰে ঢাকিছে মুখ ; কান্দিছা নে তুমি ?
শোকাকুল কিহৰ কাৰণে ? কোৱাঁ মোৰ
চেনেহৰ মণি ? নাযাবৰ দেখি তুমি,
বিচাৰি আহিলোঁ মই । কি হৈছে আইটা
মোক কোৱাঁ শীঘ্ৰ কৰি ?—

দেৱযানী ।— কি নো কম তোক হেৰ যুগ্মিকা বাইটী,
হুথৰ বাতৰি মোৰ ! শৰ্মিষ্ঠাই আছি
মোৰ কৰিলে ইদশা ! যা লৰি পিতাৰ
সমীম, ক গৈ সত্ৰৰে, কি হুৰ্গতি
কৰি গৈছে অনুৰ জীয়াৰী । কবি, মই
ইহজীৱনত নোসোমোঙ বৃষপৰ্বা
ৰজাৰ নগৰ ।

[যুগ্মিকাৰ প্ৰস্থান ।

(গীত)

দেৱযানী—

শূন্ত প্ৰাণ কান্দিছে সদায় ।
দিৱস নাযায় মোৰ বাতি হুপুৱায় ।
শাস্ত্ৰজ্ঞান উপদেশে তৃপ্তি নহল ।
পূজাহিকে হস্তৰ অশান্তি নগল ।

হৃদয়-বীণত বাজে বিষাদৰ সুৰ ।
 কি অভাৱ ! কি অভাৱ ! পূৰ্ণ কত দূৰ ?
 সেই হাত পৰশনে তীব্ৰ অভাৱৰ
 জোঁকাৰ জাগ্ৰত হুৰ্ক্ষিসহ তুৰ্ণিবাৰ ॥

(মহৰ্ষি শুক্ৰৰ প্ৰবেশ ।)

[বাৎসল্যভাবে শুক্ৰই দেৱযানীক আলিঙ্গন কৰে :]

শুক্ৰ ।— আই দেৱযানী, শুনিছোঁ শুকলো মই
 ঘূৰ্ণিকাৰ মুখে । আপোনাৰ স্মৃতি
 হৃষ্টি অম্লসৰি, সকলোৰে ঘটে
 স্মৃতি হুখ সংসাৰত । বোধ কৰোঁ তুমি
 কৰিছিল কিবা পাপ আই ! ফলত
 যিহব, ঘটিছে তোমাৰ এই দশা ।
 হেন জানি সোণ মোৰ নকৰিবা শোক ।
 মলছি চকুৰ পানী, আহাঁ যাওঁ ঘৰ ।

দেৱযানী ।— পাপ-ভোগ হক বা নহক, হৃষ্টি
 ফলত, না লাগে সি কথা । শশ্মিষ্ঠাই
 যি কৰিলে মোক, সম্ভ্ৰতি হে লাগে তাক ।
 কইছোঁ বিবৰি মই ঘূৰ্ণিকা দাসীক ;
 জনি আছা সকলো নিশ্চয় ।—
 আক, সঁচা যদি শশ্মিষ্ঠাই যি কলে
 আগত মোৰ, তেন্তে পিতা নকৰি পলম,
 এতিয়াই ক্ষমা মগা উচিত তোমাৰ,

শর্মিষ্ঠাৰ কাষত । স্থণিত স্তাবক
তুমি তাইৰ বাপেকৰ ! প্ৰতিগ্ৰহ-
উপজীবি তুমি ! কত খাছা শুনি,—
পৰ অন্ন ভোজী স্তাবক দস্তানে কৰে
অপমান তাৰ প্ৰভু-নন্দিনীক ? দণ্ড
তাৰ নিশ্চিত বিধান !—

শুক্ৰ ।— বৎসে দেৱযানী ! স্তাবক বা প্ৰতিগ্ৰহজীবি
নহয় জনক তোৰ । নহয় পিতাৰ
তোৰ কাৰো চাটুকাৰ । স্তৱ স্তুতি আনে
কৰে মোক । অচিন্ত্য নিদ্বন্দ পৰব্ৰহ্ম
মোৰ বল ; স্তাবক তেওঁৰ মই, নহওঁ
আনৰ । স্তুতি পাত্ৰ মোৰ—জগজীৱ
জগতজনক ; নোহে ক্ষুদ্ৰ নৰ ।
বৃষপৰ্বী, ইন্দ্ৰ, আৰু নহব আত্মজে
জানে এই কথা ।—

আৰু শুন দেৱযানী, শাস্ত্ৰৰ ব্যৱস্থা,—
ক্ষমা গুণে তিব্ৰস্বাৰ উপেক্ষে যিজনে,
বিশ্ব চৰাচৰ এই কবায়ত্ত তাৰ ।
উত্তেজিত ক্ৰোধক নিগ্ৰহি, যিজনে
ৰাখিব পাৰে টানি বাঘজৰী,
উত্তেজিত অশ্বক যি মতে, সাধুসবে
তাক যথার্থ সাৰথি বুলি প্ৰশংসে
সদায় । উদ্ভিক্ত ক্ৰোধৰ অগ্নি, ক্ষমা-বাৰি

সিঁচি লুমাই যিজনে, জিনে তেওঁ জানা
 এই স্থাবৰ-জঙ্গমাৱক বিচিত্ৰ জগৎ ।
 সাপে মোট পেলোৱাৰ দৰে পেলায়
 ক্ৰোধৰ মোট যিজন পুৰুষে, পণ্ডিত
 সকলে বোলে সৎপুৰুষ তাক । ক্ৰোধাবেগ
 সম্বৰি যিজনে, তিবন্ধাৰ পাৰে উপেক্ষিব,
 হৈ সন্তাপিত আনক নকৰে তপ্ত,
 সৰ্ব্ব-অৰ্থ সিদ্ধি লাভ তেনেজনে কৰে ।
 যিজনে প্ৰতিমা পূজে শত বৰ্ষ ধৰি,
 কৰি আছে যজ্ঞ অনুষ্ঠান, নহয়
 সমান তেওঁ অক্ৰোধী জনৰ ; ক্ৰোধহীন
 শ্ৰেষ্ঠতৰ অতি । বিবেকৰ অভাৱত পৰি,
 কৰে ক্ৰোধ বালক বালিকা ; প্ৰাজ্ঞজনে
 নকৰে সিমত । সেইদেখি দেৱযানী,
 পৰিহৰি ৰোষ, সমাহিত চিন্তে আই
 ঘৰলৈ তোমাৰ ।

দেৱযানী ।— শুনা পিতৃ, কণ্ড মই স্বৰূপ বচন ;—
 বালিকা নহওঁ মই কম বয়সীয়া ;
 ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম বিবেচিব নোহোঁ অসমৰ্থ ;
 বলাবল পৰিজ্ঞান ক্ৰোধৰ ক্ষমাৰ,
 কৰিবলৈ নোহোঁ অপাৰগ । কিন্তু পিতা,
 শিষ্য হৈ অশিষ্যৰ দৰে আচৰে যিজনে,
 মঙ্গলার্থী নক্ষমে কদাপি । সেই হেতু

হে পিতা, হে তাত মোৰ ! ভ্ৰষ্টাচাৰ দেশ
 ইটো বাসৰ অযোগ্য । এই দেশে বাস
 মোৰ অভিলাষ নাই । চৰ্চা কৰি ব্যৱহাৰ
 কোলীজাদি আৰু পৰ নিন্দা কটায়
 সময়, এনে লোক নিবসে যি স্থানে,
 অযুগুত সি স্থানে নিবাস । অযুগুত
 সংসৰ্গক কৰা তাদৃশ পাপীষ্ঠ সঙ্কে ।
 যি স্থানত কৰিলে বসতি, কোলীজৰ
 গোৰৱ নিখুঁট, শ্ৰেয়ঃকল্প সিস্থানত
 বাস ।—

পিতাদেউ ! শৰ্মিষ্ঠাৰ বাক্যানলে দহিছে
 হৃদয় মোৰ ! নোৱাৰেঁ । সঁহিব আৰু
 মই ! নোলায় মুখত আৰু কথা ; নকওঁ
 সবহ ।—কিন্তু, হতভাগ্য যিজন পুরুষে
 যৎকিঞ্চিৎ লাভ আশা কৰি উপাসে ধনীক,
 মৃত্যু তাৰ শ্ৰেষ্ঠ শতগুণে !—

[আৰ-কাপোৰ ।

১৮৩৩ শক ।

ভাদ, হাওড়া ।

— — —

বাঁহী ।

(গীত)

মোর

একেটি সুবত বাঁহীটি বন্ধা,
একেটি মাগোন মাত ।
বাতিয়ে দিনে এটি হুমুনিয়া,
একেটি আনন্দ তাত ॥

সুখৰ হাঁহিটি থন্তেকতে মৰে ;
সুখৰ একাৰ থন্তেকতে কৰে ;
শান্ত হৃদয় আবেগে আকুল,
একেটি সুবৰ আঘাত ॥

শব্দ কঁপনি সপ্তম, পঞ্চম,
উচ্চৰে “একমেব অদ্বিতীয়ম্”,
শোকৰ যাতনা, সুখৰ বাসনা,
মিহলি একেটি তাত ॥

বৈচিত্র বিলয়, ভেদ সমন্বয়,
থগুত অথগু, বাঁহীটিয়ে কয় ;
হাঁহোন কান্দোন, প্রথৰ মধুৰ,
এটি ধ্বনি উঠে তাত ॥

অন্ত অনন্তৰ মাজত আসন,
বাঁহীটিত বাজে আত্মবিলোপন,
শুনা হে শুনা হে অমৃত-সন্তান,
আতমা পৰমাত্মাত ॥

১৮৩৩ শক ।

আহিন, হাওড়া ;

কৰ্ম্ম ।

কৰ্ম্মৰ জনম জানা তোমাৰ লগতে
ভাৰে সৈতে এৰাএৰি নাই ।
তোমাৰ হাততে আছে কৰম সজুলি,
মন মৰ্য্যো কৰিবৰ উপায় ॥

১৮৩৪ শক ।

জেঠ, হাওড়া ।

চিৰযৌবন ।

কোনে কৈছে বুঢ়া হলোঁ মই ?
সি যে ভাই মিছা কথা কয় ।
বয়সে, অমৃত প্ৰেমে তুমুলি সংগ্ৰামে,
জয়ী প্ৰেম, বয়স বন্ধুৰা ;
চোৱাঁ মই চিৰ বিনন্দীয়া !

প্রিয়াই সঙ্গীত মোৰ গায় ;
 সঙ্গীত, পৰাণ ভিন্ন নাই ;
 প্রত্যেক চৰণে চুমি প্রিয়া-ওঁঠ ছুটি,
 যৌবন অমিয়া কৰি পান,
 চলে চিৰ নতুন পৰাণ ।

ভাবনাই ভাবি আনে কাল ;
 প্রেমহীনে বয়স জঞ্জাল ;
 প্রিয়া-হিয়া অমৃতৰ মধুৰ মদিৰা
 কৰি পান অমৰ আতমা ;
 যৌবনৰ নাই হেৰা সীমা ।

নকবাঁ নকবাঁ মোক বুঢ়া,
 বয়স বছৰ অহা বুঢ়া ;
 চিৰানন্দ যৌবনৰ শুক্ল বাতৰি ;
 প্রিয়াৰ প্রেমৰ চকুজুৰি
 দিছে বান্ধী, তাতে আছোঁ বুৰি ।

১৮৩৪ শক ।

আহিন, হাওড়া ।

আত্মবোধ ।

আপোনার মৌল নুবুজি মানুষ মৰিব লাগিছে বত ।

মাউৰ মৰকত পৰি পৃথিবীত নাই মৰা জানা ভত ॥

১৮৩৪ শক ।

কাতি, হাওড়া ।

বীণ-বৰাগী ।

(১)

দিন হুগবত

আগ-চোতালত

কোনে নো বাইছে বীণ ?

কিনো গীত গায়,

কিনো কথা কয়,

উজাৰি লুকুয়া চিন ।

বুজোঁ বুজোঁ কৰোঁ।

বুজিব নোৱাৰোঁ,

কবে ঐ বৰাগী তই ?

কি হুথৰ কথা,

কি শোক বাৰতা,

কি কৈছ নুবুজোঁ মই ।

সীতা আইব বাতৰি

যদি হে কৈছ,

নকবি আৰু ঐ মোক !

জনম হুখুনী

আই সীতা শাস্তি,

শুনিলে বাঢ়িব শোক ।

বদিহে গাইছ

নলৰ কাহিনী,

নাগাবি বৰাগী আৰু ;

দময়ন্তী হুখে

হিয়া ভাঙি নিব,

নালাগে অলপো বাক ।

চিন্তা শ্রীবৎসৰ

নাগাবি কাহিনী ;

দ্রৌপদীৰ নকবি কথা ।

সতী জয়মতী

আয়তী হুখুনীৰ

হুখত লাগিব বাখা ॥

(২)

বদি হে গাইছ,

বদন ফুকনে

কেনেকৈ আনিলে মান ?

কেনেকৈ মৰাণে

কদম-কলি ।

১৩২

আসাম ধবংসিলে,

যদি হে গাইছ গান ?

মণিরাম পিয়ালিৰ

মৰণ বাতৰি

যদি তোৰ বীণে গায় ?

মানা কৰ তাক,

বৰাগী ককাই ঐ !

শোক মোৰ উথলায় ।

একনি হৃদয়,

এফেৰি সমল,

কত নো সহিব খুন্দা ।

ভাগি ছিগি যায়

অলপ আঘাতে,

কিয় তই মোক কন্দা ?

বেহুলা শান্তিৰ

লুপ্তনাৰি হৃথ ;

চান্দোৰ নকৰি কথা ;

হৃথৰ বোকোচা

বব মই নোৱাৰোঁ,

অন্তৰত পাওঁ ব্যথা ।

বিষাদ বাতৰি

কতনো শুনাৰি,

মনৰ তৰণি নাই ।

কাবো কৈ মাতিছোঁ,
ববাগী ককাই ঐ,
বীণে যেন নিবিনায় ।

(৩)

শোকৰ স্মৰণ
হুণুনিও নোৱাৰোঁ,
বাঘ-মোৰে ধৰে মোক ;
জাঁতৰি যাবৰ
শক্তি নাপাওঁ,
বেজাবে পীড়িছে বুক ॥
শুনা ঐ ববাগী,
আনন্দ কাহিনী,
আসামৰ যশবাশি ;
হিয়া মোৰ হেৰ
বলবন্ত হোক,
পৰাণ উঠক উলাসি ॥
বাণ, ভগদত্ত,
নৰকাসুৰৰ,
ভীষ্মকৰ গুণ গা ।
ভাস্কৰ বৰ্ম্মাৰ
কীৰ্ত্তি স্মৰ
শুনো হেৰ বীণ বা ॥

শঙ্কলাদিবে

কেদার বজাক

কেনেটেক জিনিলে শুনা ;

পাবন্তু সত্ৰাট

আক্ৰচিয়াবেবে

যুজিলে কেনেটেক জনা ॥

শঙ্কর, মাধব,

কন্দলি সকলে

কি করিলে বীণ ক !

রুদ্রসিংহ সর্গদেবে

কি করিলে

ক বীণ ! কিয় ব ?

বরদৈ-চিলা হেন

চিলাবায় দেওয়ানে,

নবনাবায়ণ বজা ;

কি কীর্ত্তি বাখিলে,

গা ঐ ববাগী !

বজা, আক্ৰ বার বজা !

(৪)

বজা ঐ ববাগী

সংসার বিবাগী,

সংসারব শুণ মান ,

সুখদি শুকলা

বেপটোরেপতি

শীতল হওক প্রাণ ॥

কথাটি হুবুজোঁ,

স্বৰটি বুজিছে।

জন্মজন্মান্তৰে শুনা ;

সি-জন্মৰ মোহঁৰণি

মোহঁৰাইছ,

হেৰ আলমুৰা বীণা !

সৰগ বাতৰি

সৰগৰ বীণে

অবুজ ভাষাবে গায় ;

বুজিও হুবুজোঁ,

বুজিম সকলো,

তেতিয়া সিপুৰী পায় ।

সৰগৰপৰা

নামি আহি বীণে

সৰগ বাতৰি দিলে ;—

“সৰগ এৰিছা,

আকৌ সৰগ

পাবা গৈ” বুলি সি কলে।

“সদায় নাথাকে

প্ৰবাসৰ হুথ”,

বীণৰ স্তবে বিনায় ।

আনন্দর কণা

সবগর আনি,

মর্ত্যাত মোক যোগায় ।

(৫)

গা বীণ গা,

অমৃত লজ্জীত,

শুকানে মেলক কুঁহি,

প্রবাস-ভাগর

অঁতরি পলাওক,

মুখত ওলাওক হাঁহি ।

বীণর ববাগী !

ববাগী নহব,

দুখীয়া নহব তই ;

আনন্দর কণা,

ষসর নিজসা,

বীণতে বান্ধিছ ঐ !

নমা ঐ ! নমা ঐ !

আকাশী অমিয়া,

আকাশী-গঙ্গার দবে ।

দে মোক, দে মোক,

ববাগী ককাই ঐ !

পিওঁ মই নিছিগা ধাবে ॥

নতুন প্রাণৰ
 ন চকুজুৰি,
 দৌপিতি চালি দে তাত ;
 পুৰণি পৃথিৱী
 ন-কৈ চাই লওঁ,
 হে বীণ এযাৰি মাত !

১৮৩৪ শক।

অযোণ, হাওড়া।

ধনবৰ আৰু বতনী।

বতনী মিৰি জীয়াবী। তাইৰ বয়স ষোল ; ঘৰ ধনশিৰী মুখত।
 ধনবৰ মিৰি ডেকা। তাৰ বয়স ষোল ; ঘৰ দীখোমুখত। বতনী
 মাক বাপেকেৰে সৈতে উজ্জাই আহি দিনচেবেক ধনবৰ বাপেকেৰ
 ঘৰ দীখোমুখত আছিল। বতনী মাক বাপেকেৰে সৈতে নিজৰ
 ঘৰলৈ উভতি ভটীয়াই যাবৰ দিনা, হুপবীয়া ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বহি
 ধনবৰে এইদৰে বিনাই কান্দি থাকি, অন্তত আত্মবিলোপ কৰিলে—

উজ্জায়ে আহিলে ভাটীৰে বতনী,
 বুকুৰে মাধুৰী লৈ ;
 ভটীয়াই গলে ঐ শাহটো সামৰি,
 মোলৈ খোলাটো ধৈ।

কবে ঐ বতনী, কবে ঐ শাঁধিনী,
 কিনো কুটেশালে তই !
 সকলো লুটিলি, ধনাইকে বধিলি,
 কেনেকৈ জী থাকোঁ মই

 পৰ্ব্বতে পৰ্ব্বতে বগাব পাৰোঁ মই,
 লতা বগাবলৈ টান ;
 বতনী নোণাইকে বৰাব পাৰোঁ মই,
 মাকক বুজাবলৈ টান ।

 বগাটেক বগলী উৰে কেনে কৰি
 পাখিতে পাখি লগাই ;
 কাৰে নো উৰিব ধনবৰ ছপীয়া,
 বতনী লগতে নাই !

 ফেনে-ফোটোকাৰে বৰ লুইত বৈছে,
 বুকুত লৈ খাগৰিব জাঁজি ;
 বুকু উদং কৰি বতনী গলে মোৰ,
 কাকে লৈ বৈ যাম মই আজি !

 পূবৰে পচোৱা চাটি মাৰি গলে,
 ধানতে থৈ গলে ঠোক ;
 ধনাইৰে মনাইকে চাটি মাৰি বতনী,
 মনতে দি পলে শোক ।

গঙাতে উবিল ঐ গঙাবে চিলনী,
 বালিতে উবিল ঐ ঘোৰা, *
 সেন্দূৰী টিঙতে † বহি উটি গলে
 বতনী ধনাইবেপৰা ॥

চবান্নে তুলিলে ঐ ছ'ৰা পোৱালি,
 গছৰ ডাল গুৱনি কৰি ।
 বতনীক তুলিলে মাকে বাপেকে,
 ধনাইৰ কাল-শতুৰু কৰি ॥

লুইতৰ শিহু ঐ টুপাই বুৰ মাৰিলি,
 আকোচোন এটিবাৰ ওলা !
 ধনশিৰীৰ বতনী টুপাই বুৰ মাৰি গল
 ভাঙি মোৰ কামিহাড়েচলা ॥

বালিতে চৰিছে দুটা বালিমাহী,
 লগবে লগবী পাই ।
 পাৰতে কান্দিছে ধনবৰ হুখীয়া,
 বতনী লগতে নাই !

* বালিঘোৰা, এবিধ চৰাই ।

† বতনী ঘোৰা নাওখনৰ টিংটো সেন্দূৰেৰে বোঁলোৱা আছিল ।

হুটুকাব তলতে যথিনী ছোয়ালী;
 টুক্ টুক্ চাপবি বায়।;
 ধনাইবে ছাঁতে বতনী নাই ঐ,
 কোনে তার মুখলৈ চায় ।

নৈবে পাবতে কাৰে এৰা-বাৰী,
 চপৰাচপৰে থহে !
 লুইতৰ পাবতে কাৰে ধনবৰ,
 বতনীৰ বেজাবত জহে ॥

যা গৈ বতনী নাহিবি নাহিবি;
 বিচাৰি নাহিবি মোক !
 তোৰে ধনবৰ ভিকহৰ ভিকহ,
 ীত থৈ যাব শোক !

বোপাই মোৰ লুইত ঐ সামৰি লোৱাঁ মোক;
 কোলাত থান একেৰি দিয়াঁ ;
 বতনী হেৰাল মোৰ, সকলো পৰিল ওৰ,
 আৰু মোৰ একো নাইকিয়া ।

[নৈত পৰা শব্দ ।

১৮৩৪ শক ।

মাঘ, হাওড়া ।

বতনীৰ বেজাৰ।

পান-দিনৰ মূৰত গধূলি, ধনবৰৰ মৃত্যুৰ বাতৰি ধনশিৰী—মুখত ওলালগৈ। এই বাতৰি বতনীৰ বুকুত শেল সোমোৱাদি সোমাল। সেইদিনা বাতি বতনীয়ে শোৱাপাটাত চট্ফটাই থাকি, তিনি পৰ মান বাতি যোৱাত উঠি ঘৰৰপৰা বাহিৰলৈ ওলাই গৈ চোতালৰ আগৰ বৰ-গছ এজোপাৰ তলত বহি এইদৰে বিনাই কান্দিছিল। কৃষ্ণপক্ষ। নৱমী তিথি। খীণ জোনে আকাশত খীণ পোহৰ দিছিল। জোনটোৰ অলপ আঁতৰতে অকলশৰীয়াকৈ জলি থকা তৰা এটি আছিল। সেই তৰাটিলৈকে চাই বতনীয়ে এইদৰে বিনাইছিল।

পুৰি গল বৃন্দাবন,

উৰি গল ছাই,

হে উৰি গল ছাই!

বতনীৰ ধনাই আৰু

এই পৃথিবীত নাই,

হে এই পৃথিবীত নাই!!

বুজিও মই নুবুজিলোঁ

কুটুমৰে চিত,

হে কুটুমৰে চিত!

বাখিও মই নাবাখিলোঁ

হুখীয়াৰ বিত,

হে হুখীয়াৰ বিত ॥

ভৈয়াইক মোৰ আলাসৰ,

চিনিও নিচিনিলোঁ,

হে চিনিও নিচিনিলোঁ ।

ডিঙিৰ সোণমণিটক

এচাৰি ভাঙিলোঁ,

হে এচাৰি ভাঙিলোঁ ॥

আটোম্‌টোকাৰি বাটেকৰ

নাপালোঁ অঁটুকাল,

হে নাপালোঁ অঁটুকাল ।

সাঁফিৰ লেগেতীয়া বিষ

বল চিৰকাল,

হে বল চিৰকাল ॥

মৰি গৈ সোণ সোঁ

তৰা এটি হল,

হে তৰা এটি হল ।

টুপি টুপি চকুৰ লোৰে

মোটেল চাই বল,

হে মোটেল চাই বল ॥

সোণৰ শিকলিডালি

চকুৰ লোৰে গোথোঁ,

হে চকুৰ লোৰে গোথোঁ ।

মোটেল পেলাই দিয়োঁ ধন,

বাখোঁ মোৰ কথা,

হে বাথঁ মোৰ কথা ॥

সি মূৰবপৰা টানি

বতনীকো নিয়াঁ,

হে বতনীকো! নিয়াঁ ।

কি আছে পৃথিবীত

আৰু, তুমি নাইকিয়া,

হে তুমি নাইকিয়া ॥

ধনাইবে বতনী যাব

চকুৰ লোতে উঠি,

হে চকুৰ লোতে উঠি ।

পৃথিবীত থব শোক,

টানি ধৰাঁ মুঠি

হে টানি ধৰাঁ মুঠি ॥

ধনাইব চকুৰ পানী হেৰ

কপৌ-ফুল হল এ,

হে কপৌফুল হল এ ।

মস্তাপৰ কথাখিনি

মূৰ লবাই কলে,

হে মূৰ লবাই কলে ॥

টোপনিবপৰা উঠি

পথীটিয়ে মাতে,

হে পথীটিয়ে মাতে ।

“উঠ বতনি উঠ !” বুলি

বপুৰিয়ে খাটে,

হে বপুৰিয়ে খাটে ॥

কেনেকৈ লগ পাম

সৰগৰে তৰা,

হে সৰগৰে তৰা ।

পখী হেৰ বুদ্ধি দে,

কি কৰোঁ, কৰা,

হে কি কৰোঁ, কৰা ॥

বেজাবত জোনাবাই

শুকাই খীণাই গল,

হে শুকাই খীণাই গল ।

কাৰ নো বেজাব বাই,

তোৰ কি নো হল,

হে তোৰ কি নো হল ?

লুকুৰে সৰ্কহ মোৰ

ধনবৰে নিলে,

হে ধনবৰে নিলে ।

সেইটো হে বেজাবে মোক

খুলি খুলি থালে,

হে খুলি খুলি থালে ॥

গছৰ আগত লৰে হেৰ

চিকিমিকি পাত,

হেৰ চিকিমিকি পাত ।
 কোনে শাঁত কৰে মোক
 এবাৰ লগাই মাত,
 হেৰ এবাৰ লগাই মাত ?
 আন দিনা নিয়তীয়ে
 “নিঙ” “নিঙ” কৰে,
 হে “নিঙ” “নিঙ” কৰে ।
 আজি জামো ধনাইৰ শোকত
 তাইবো মাত হৰে,
 হে তাইবো মাত হৰে ॥
 সবগত ধনবৰ,
 পৃথিবীত মই,
 হে পৃথিবীত মই ।
 ছাট প্ৰাণী এটি কৰা,
 পুইণ কাম হয়,
 হে পুইণ কাম হয় ॥
 “নিঙ” “নিঙ” সদায় কৰ,
 আজি নে মোক,
 হে আজি নে মোক !
 মোক নি ধনাইক দে,
 কুশল তোৰ হোক,
 হে কুশল তোৰ হোক ॥

ফুফু'ৰীয়া বা তই

শুন মোৰ কথা,

হে শুন মোৰ কথা,—

ধনাইক ক'গৈ বতনীয়ে

বৰকৈ পাইছে ব্যথা,

হে বৰকৈ পাইছে ব্যথা ॥

নিয়ৰ—

এনেতে বতনীৰ মাকৰ কাণত হঠাৎ এবাৰ বতনীৰ এই বিননি
পৰিলত, মাকে শোৱা পাটীৰপৰা উঠি বাহিৰলৈ আহি, বতনীৰ হাতত
ধৰি তাইক টানি ভিতৰলৈ লৈ গৈ পাটীত গুৱাই দিলে ।

১৮৩৪ শক ।

মাৰ, হাওড়া ।

পকা চুলি ।

(গীত)

আবে পকা চুলি মোৰ ?

পক' ধৰিছে চুলিত,

তালৈ চকু কিয় তোৰ ?

আবে পকা চুলি মোৰ ?

চুব্বীয়া লৰা বুঢ়া
সকলো মোৰ মনত জোৰা,
হঁহা লৰা, কন্দা বুঢ়া,
সকলো কুটুম মোৰ ।

বাহিৰত মোৰ পকে ঢুলি,
ভিতৰত বাজে মৌ স্নতুলি,
লৰাৰ কিৰিলি থলকত
মোৰ বঙৰ নাই শুধ ।

বুঢ়া বেলিত উষাৰ পোহৰ,
বুঢ়া বিৰিখত বা বসন্তৰ,
বুঢ়া আমত কুঁহি পাত
লৰে জুৰ্ জুৰ্ ।

ৰূপৰ বঠা, সোণৰ নাও,
টুল্ টুল্ টুল্ বাই ঘাওঁ,
কলীয়া পানীত ৰূপালী বহণ
মোৰ মনৰ চোৰ ।

ঘমুনাৰ জলত উঠে লহৰ,
ৰাজহাঁহজাকে কৰে পোহৰ,
অমল ধবল তবল কমল
হাঁহিত বিভোৰ ।

আন্ধাৰ পোহৰ যুজে বৰ,
শেহত জয় পোহৰৰ,
আন্ধাৰ বাতি ফুলে সেউতী,
গোন্ধিত ফুৰ্ ফুৰ্।

অপেন্ধৰী আনন্দ কৰে,
সাতোৰ দি পানীত ফুৰে,
কলী মূৰত হীৰাৰ মুকুট
অলে তিব্ বিব্।

কানুৰ কোলাত বাধা গোবী,
নীল আকাশত বগৰ শাৰী,
ভোমোৰাৰ শুঙত ফুলৰ বেণু
সুন্দৰ সুন্দৰ।

পকক চুলি, পকক মূৰ,
বসত হওক ভৰপূৰ,
চলত দেশ বুৰোঁ বুৰোঁ,
সকলো একাকৰ।
আবে পকা চুলি মোৰ।

১৮৩৪ শক।

ফাগুন, হাওড়া

মহাপ্রয়াণৰ যাত্ৰী ।

(গীত)

(১)

মহাপ্রয়াণৰ যাত্ৰী হেৰা,
মই মহাপ্রয়াণৰ যাত্ৰী ।
লগত মাথোঁ সমল মোৰ
ভকতিৰ জোলোঙা এটি ॥

(২)

জ্ঞান জ্ঞান কৰি ফুৰি
গোৰালোঁ জীৱন ঘূৰি ঘূৰি,
জ্ঞানৰ নাপালোঁ উৱাদিহ,
গোটালোঁ খোলাকুটি ।

(৩)

শঙ্কটময় বাটত মোৰ
শত্ৰুৰ সকলোবোৰ,
লগৰীয়া কোনো নাই,
পৰিছোঁ থাই উজুটি ।

(৪)

ধৰ্ম্মৰ নাগপাশ জৰী,
কোনে কৰে তুৰিঘূৰি ?
যত আঁটে তত যায়
দূৰ হৈ মুকুতি ॥

(৫)

ভকতি সমল কবি,

কোন আছা কত পৰি ?

আহাঁ যাওঁ লগ ধৰি,

স্বামীয়ে পঠাইছে মাতি ॥

(৬)

ভকতৰ পদৰ ধূলি

মূৰত লৈ বাট বুলি,

প্ৰভুৰ সিংহাসনৰ তলত,

আহাঁ পৰেঁ গৈ লুটি ॥

(৭)

আসন তলৰ ধূলিত পৰি,

ভকতিৰ জোলেঙা উবুৰি কৰি,

কটাওঁ মই অনন্ত কাল,

মনৰ হাবিলাষ এইটি ॥

মই মহাপ্ৰয়াণৰ যাত্ৰী ।

১৮৩৫ শক ।

বহাগ, হাওড়া ।

মৰণ ।

আহক মৰণ ভয় নকৰেঁ সমূলি ।
কিন্তু কওক তেওঁ, যি জানে এই নিঃকিনক,-
“বপুৰা বেচেৰা ! কুইছিল এজুপি অশোক,
ফুলি যাব ফুল, আমোদিছে আসাম সদায় ।”

১৮০৫ শক ।

জেঠ, হাওড়া ।

ভদ্রতা ।

ভদ্র হোৱাঁ, ভদ্র হোৱাঁ, ভদ্র হোৱাঁ ভাই ॥
আনৰো ভদ্রতা সি আনিব জগায় ॥

কৰ্ম্ম ।

কাম কৰাঁ মন প্ৰাণ ঢালি ।
সুফল আজি বা নতু কালি ॥

কৰ্মৰ আত্মপ্ৰতিপাদন ।

মূহুৰ্ত্তেকো ব্যয় নকৰিবা
 নিজ কাৰ্য্যগুণ ব্যাখ্যা কৰি ।
 কাৰ্য্যে নিজে প্ৰকাশ কৰিব ;
 নোৱাৰিবা তুমি তো চিয়ঁৰি ॥

এলাহৰ দৰব ।

জীবনক ধেমালি নাভাবি
 কৰি ঘোৱাঁ প্ৰাণ টাকি বন ।
 বখানক যেনে যিকে কৈ,
 ইজীবন নহয় সপোন ॥
 সকলো যে কামত মগন,
 দিনে বাতি শান্তি-শুভি নাই ।
 এলাহ সাবটি থকাজন
 পলে পলে বসাতল যায় ॥

সংগ্রাম ।

কোৱাঁ সঁচাকৈয়ে বাকু হেৰা বিচক্ষণ !
 সংগ্রাম বিহীন প্রাণ কিহৰ কাৰণ ?
 জনমবেপৰা চোৱাঁ মৃত্যু পৰিমিত ।
 সাধুজনে যুজ কৰা বিধিৰ বিহিত ॥
 তেস্তে কিয় পিছ ভৰি, নকৰি সংগ্রাম ?
 সংগ্রাম আবাম, হেৰা, সংগ্রাম আবাম ॥

১৮৩৫ শক ।

জ্যৈষ্ঠ, হাওড়া :

সোণৰ শিকলি ।

মাহ পথ সোণৰ শিকলি,
 জীখৰৰ দান ।
 দণ্ড পল একোটা আঙঠি,
 পায় গৈ বৈকুণ্ঠৰ থান ॥
 শিকলি যে ছিগি যাব চাবা,
 যাত্ৰা শেষ নোহওঁতেই ;
 সাৱধানে বাট বুলি যাবা,
 শুচি আৰু সজ্জন হৈ ॥

১৮৩৫ শক ।

আহাৰ, হাওড়া ।

সকল আরু বৰ ।

কামৰেই হে উন্নত আশন,
ওখ সকল ভেদ বিনাশন ।
পাচি সজা, কামি চছা, টঙাল তুলুৱা,
সন্মানৰ কাম ; নীহ,—মাথোঁ এলেছৱা ॥

আত্মসমৰ্পণ ।

শুনা মোৰ কোনো চিন্তা নাই ।—
চিন্তাৰ গৰাকীক চিন্তাৰ ভাৰ দিছোঁ ভাই !
তুমি মৰা আপোন চিন্তাত ।
মোৰ চিন্তা অচিন্ত্যৰ গাত ॥

তোমাৰ কাম ।

সোঁ যে চুককণি আছে তোমালৈ পৰি,
উন্নতিৰ ঠাই, হেৰ' যোৱ' কাচিপাৰি ।
অজ্ঞান একাৰে ঢকা গুটিদেক লোক
আছে তাত, জ্ঞান দিয়'ৱা, জন্ম সান্ধলোক ॥
সুখী কৰ'ৱা হুখিতক, আশীৰ্বাদ লোৱ'ৱা ।
ঈশ্বৰৰ থানলৈ আগবাঢ়ি যোৱ'ৱা ॥

কৃতিত্ব ।

আত্মমান, আত্মজ্ঞান, আপোন-দমন,
 এই তিনি উন্নতিৰ স্মৃতি ।
 নাই ভয় কৰি যোৱা কাম,
 সংসাৰত হ'ব তুমি কৃতী ॥

উচ্চ আশা ।

পৰ উপকাৰ হওক জীৱনৰ ব্ৰত ।
 পৰসেৱা হওক মোৰ কাম ।
 পৰৰ মৰম আৰু আশীৰ্বাদ লৈ,
 যেন মোৰ শৰীৰ পেলাম ॥

বৰ্ত্তমান আৰু ভবিষ্যত ।

বোৱা, বোৱা, বাটচোৱা,—এতিয়াৰ কাম ।
 গকা দোৱা, সাঁচি থোৱা, থোৱা, গোৱা গান

মোৰ জীৱন ।

ঋতুবাদ ঈশ্বৰক দিওঁ—

জীৱন নহয় মিহি মোৰ ।

সংসাৰৰ ঠেলা, হেচা, টেপা,

থাই আছোঁ দিনো ছৰ্ঘোৰ ॥

এশ-এটা শোকৰ তাপত,

এশ-এটা নিৰাশাত হওক

মোৰ মনুষ্যত্ব বিকশিত ॥

উজু আগ হিয়াহীন কি যে ভয়ানক !

এয়া-মৰা এধা-জীয়া ! প্ৰভু নিদিয়ক !

১৮৩৫ শক ।

আহাৰ, হাওড়া ।

উন্নতিৰ সঁচাৰ-কাঠী ।

জীৱনৰ বহুদৰ্শীতাই দিছে মোক স্ৱবুদ্ধি পৰম,—

বৰ হোৱা বুধিব কিটপ মাথোঁ জানা,—অদম্য উত্তম ॥

খামি পুতি সংকলপ কৰি, মৃত্যু নতু বিজয় সাধন ।

এই কাঠী সাবোগত কৰি লভাঁ তুমি বিজয়-বতন ॥

উন্নতিৰ জখলা ।

উন্নতিৰ জখলাত তেওঁ

এনেই উঠিছে নাভাৰিবা ।

টোপনিত থাকোঁতেই তুমি,

তেওঁ কাম কৰিছে জানিবা ॥

লক্ষ্য ।

থিৰ কৰাঁ উদ্দেশ্য তোমাৰ ;

লক্ষ্যল্ৰষ্ট যতন বিফল ।

সৰ্ব্বপ্ৰাণ সৰ্ব্বমন সঁপি

কাম কৰাঁ, গাত পাবা বল ॥

কাল্পনিক আদৰ্শ ।

মনে গঢ়া আদৰ্শ নোপোৱা,

পৃথিবীত যিমান বিচাৰা ;

যদি তুমি আদৰ্শৰ অমূৰূপ

কৰি নিজক নগঢ়া ॥

চকু ।

চকু লাগে নিজ কাম চিনি লবলৈ ।
 সৰু কাম ?—হানি কিবা তাত ?
 ঈশ্বৰৰ দত্ত মেয়ে, ভাবি লৈ তুমি
 এহাশুধীয়াটক দিয়া হাত ॥

প্ৰকৃত জীৱন ।

জ্ঞানীয়ে প্ৰমাণ কৰে, মূৰ্খই স্বীকাৰ,
 নিজ আচৰণ ব্যৱহাৰ ।
 কৰ্মশীল জীৱনেই প্ৰকৃত জীৱন ;
 অন্তৰূপ জীৱন ধিকাৰ ॥

সুখবোধ ।

কাৰেঙৰ বজা আৰু জুপুৰিৰ প্ৰজা
 কোনেও লুৰুজে কিনো সুখ
 মূৰৰ ঘাম ভৰিত পেলাই,
 যদি তেওঁ নাই কৰা দুখ ॥

সুখীয়া আরু দুখীয়া ।

সুখী মই,—কামৰ অধীন ।

দুখী মই,—বক্তা কৰ্মহীন ॥

কামৰ সমাপতি ।

ইজীৱনে কামৰ যে সমাপতি নাই ।

আবন্তন, দৃষ্টান্তৰ মাথোঁ আছে ঠাই ॥

সময় পলায় ।

কাম কৰাঁ, কাম কৰাঁ, সময় পলায় ।

মৰিব সকলোঁ ; জীব যি নডৰায় ॥

১৮৩৫ শক ।

শাওণ, হাওড়া ।

ভাগৰ ।

ভাগৰা কামত কেতিয়াবা ।

নিষ্কৰ্ম্মা ভাগৰে ৰাত্ৰি দিবা ॥

কোনটো উজু ?

ভাল কৰা উজু কাম ;

বেয়া কৰা টান ।

ভাল কৰা সাধ্য ;

বেয়া অসাধ্য-সাধন ॥

নিয়মৰ বান্ধোন ।

জ্ঞান, বেলি, আকাশৰ তৰা,

পোহৰায় নিয়মত ধৰা ।

কৰ্ত্তব্যক সেইদৰে তুমি

নিয়মিত কৰিবলৈ ধৰা ॥

মান অপমান ।

সৰু কাম ঘিণ কৰা তুমি ?

বৰলৈ তোমাৰ হেপাহ ?

একো নকৰা হে অপমান ।

সৰু বৰ মনৰ বিকাশ ॥

এতিয়াই ।

নাথাকিবা চাই, কৰিম কৰিম বুলি কাম ।

এই মূহুৰ্ত্ততে লাগি যোৱা ।

কৰিব পাৰিম বুলি, যি ভাবিছা তুমি,

কৰা, যদি সাহিয়াল হোৱা ॥

এতিয়াই লাগি যোৱা, মনে বল পাব ।

উছাহত সকলো সিজিব ।

অসাধাসাধন যেনে বাজীকৰে কৰে,

“সাহে সিধি, আৰ্জে নিধি” হব ॥

উদগনি ।

দিন যায়, উঠা সাজিপাৰি ;

সপোনত নিনিবা সময় ।

আনে চোৱা যুজিছে যতনে,

তুমি কিয় কাল কৰা ক্ষয় ?

বগুৱাৰ শাৰীত তোমাৰ

ঠাইকণি নেদেখানে মিতা ?

সকলোৰে শক্তি অনুসাৰে

যুজিবলৈ আছে কিনো চিতা ?

ভূত আৰু ভবিষ্যত মিছা ।

বৰ্ত্তমানে মাতিছে তোমাক ।

“হল”, “হব”, নকৰি ভাবনা,
“হৈছে”ত পেলোৱাঁ আপোনাক ॥

মুখ্য লক্ষ্য ।

জীৱনৰ মুখ্য লক্ষ্য কাম,
শক্তিৰ সম্পূৰ্ণ বিকাশ ।
ঈশ্বৰৰ স্তুনিৰ্দিষ্ট মানুহৰ কাম,
তাত কৰাঁ বাস ॥
কৰাঁ তাক ঈশ্বৰত কৰি সমৰ্পণ,
নিজ, পৰ অৰ্থে ।
আচৰিত আনন্দৰ মিলি যাব বোল,
সন্তোষেৰে সৈতে ॥

কৰ্ম-জীৱন ।

কামত মগন জন জীৱন সাক্ষৰ ;
কামত জীৱন আগুৱায় ।
কামে ঠেলি নিয়ে জানা উন্নতিৰ বাট ।
তাৰ আৰু কোনো চিন্তা নাই ॥

স্বধৰ্ম্ম ।

যত আছা, যি কৰিছা, কৰাঁ ভালটেক ।
স্বধৰ্ম্মে নিধন শ্ৰেষ্ঠ, পৰধৰ্ম্ম ভয়াবহ হয় ॥

স্বভাৱৰ দান ।

সুশোভন সুখ ঠাই, স্বভাৱৰ দান,
বিজয় চূড়াবে সন্মণ্ডিত ।
সাহিয়াল সজ লোকে মাথোঁ পায় তাক,
জানিবা নিশ্চিত ॥
অন্ধকাৰ অকল্যান শূণ্য তমোময়,
স্বভাৱৰ বিৰোধ পত্নীৰ মাথোঁ হয় ॥

১৮৩৫ শক ।

শাওণ, হাওড়া ।

নিমাতী কণ্ঠা ।

১

বতন পুৰৰ এজন বজাৰ আছিল একেটা কইনা ।
ৰূপহী জীয়ৰী ঘৰ আলো কৰি, নামটি নিমাতী মইনা ॥
ওপজাবেপৰা কথা ফুটা নাই, ফুটিছে মাথোম হাঁহি ।
পোহৰ সদায়, ৰোহ ঠেহ নাই, যেনে কেতেকীৰ পাহি ॥

বুধিৰ জেউতি জ্ঞানব-দীপিতি ছচকু মাৰবি আছে ।
 ভাবত অমিয়া, ৰূপত লবণ চাৰিফালে বিৰিঙিছে ॥
 বোবা কোনে বোলে ? চিন নাই তাৰ, প্ৰতি অঙ্গতেই মাত ।
 চলনে ফুৰণে নিফুট বচন, শব্দৰ অভাৱ হে তাত ॥
 বাপেক মাকৰ মনত অস্থখ, একেটী মাথোন জী ।
 কিয় নো নামাতে, কি নো কপাল হল ! কত নো কৰিব কি ?
 বেজ-গিয়ানীৰ যতন বিফল, বজা ৰাণী বিকলীয়া ।
 পূজা-সেৱা দান-দক্ষিণা বিফল, বেজাৰে দহিছে হিয়া ॥

২

পুৰিল যৌৱন, নিমাতীৰ ৰূপত ভৰি পোহৰিল ঘৰ ।
 বজা ৰাণী দুইবো ভাবনা চৰিল—কত পাণ্ড এটি বৰ ॥
 দেশ বিদেশলৈ বাতৰি পঠালে, নিমাতী কত্থাক দিব,
 ডেকা যিজনাই নিমাতী মইনাক মতাই দিব পাৰিব ॥
 কত্থাৰ লোভত বজাৰ কোৱঁৰ ভোমোৰা জাক যেন হল ।
 নানা বুধি কৰি মাত উলিয়াবৰ চেষ্টা কৰি হাৰি গল ॥
 সকলো হৰিল ; বজাই আমনি, কত্থাই আমনি পালে ।
 ঢোল পিটি বজাই আকৌ শুনাই দিলে,—

নোৱাৰাক পঠাব শালে ॥

যেনে আহিছিল তেনেকৈ ভাগিল বজাৰ কোৱঁৰ জাক ।
 তাতো সাহ কৰি আহি হাবে যি, পঠায় পোতাশালে তাক ॥

৩

কমতাপূৰব কোৱঁৰ এজন, আলমুৱা তেওঁৰ নাম ।
 ওবে দিন ওবে ৰাতি বীণ বায়, নিশিকে বজাৰ কাম ॥

বাপেক ছবিল, মন্ত্ৰীও ছবিল, ছবিল পঢ়াওঁ তাজন ।
 বীণ বাই মাথোঁ সময় কটায়, নিদিয়ৈ একোতে মন ॥
 বলিয়াবদবে বীণখনি বায়, নকয় সবহ কথা ।
 জীবনৰ উদ্দেশ, সৃষ্টিৰ সম্ভেদ, বীণতেহে যেন গোথা ॥
 এবিলে বজাই আশা কোৱঁবৰ, পাত্ৰ মন্ত্ৰী আশা এইলে ।
 পানী একেচলু দি থৈ মাকে, মাজুত আশা পাতিলে ॥
 কোৱঁবৰ সম্ভাষ,—জঞ্জাল গুচিল ; হৃগুণ উছাহ কৰি
 বাই ফুৰে বীণ, হিয়া তাতে লীন, সকলো গল পাহৰি ॥

৪

কোৱা-চিলাৰ মুখে গুনিলে বাতৰি, নিৰ্মাতীৰ বাপেকৰ পণ ।
 কোনে জানে কিয়, কমতা-কোৱঁবৰ ঘাবৰ হল তালৈ মন ॥
 বীণখনি মাত্ৰ লগৰ লগৰী, কোৱঁবৰ ওলাল গৈ তাত ।
 নমস্কাৰ কৰি বজাক জনালে—“মই উলিয়াম মাত ॥
 হে নৃপমণি, এই বীণখনি, লাও-খোলা আৰু কাঠ,
 শুকান ছালেবে সাজি ললোঁ মই, মাতিছে অমিয়া মাত ।
 আপোনাৰ জীয়ৰী অতুল সুন্দৰী, তেজ মঙহেৰে গঢ়া ।
 মাত উলিয়াটো টান কাম নহয় ; নাই কোৱা কথা বঢ়া ॥

৫

মূৰৰগাৰা ভৰি সকলো চাই ললে কোৱঁবৰ নৃপমণি ।
 চেনেহ বসত হিয়া পমি গল, চকুত ওলাল পানী ॥
 ভাবিলে কিনো নো স্নেহলগী লৰা, দেখিলে চকু জুৰায় ।
 নোৱাৰিলে মাত উলিয়াব জীৱ, মিলিব বৰ অপায় ॥
 নেলাগে বোপা মোৰ, এনে সাহ কৰিব, উভতি বৰলৈ যোৱা ।

প্রতিজ্ঞা বেয়াকৈ কৰা আছে মোৰ, নোৱাৰিলে দুখ পোৱা ॥
থাওক মোৰ ছোৱালী, নেলাগে মাতিব, তোমাক নিদিওঁ দুখ ।
লুপ্তনো শব্দ, তাইৰ মাত লুপ্তনো, চকুৰেই লভিম স্মৃতি ॥”

৬

কমতা-কোৱঁৰে প্ৰণামি বুলিলে, “নিৰাশ নকৰিব মোক ;
পৰীখোঁ কপাল বুলি আহিছিনোঁ, দিয়ক, নিদিব শোক ॥”
নিৰুপায় নূপে অনুমতি দিলে, কত্থাক অনালে মাতি ।
দেখিয়েই কোৱঁৰে আঙ্গুলি লগালে বীণখন কৰি কাতি ॥
সাৰেঙ্গ, গান্ধাৰ, কামদ বাগিনী অমৃত বৰষি পল ।
নিমাতী কইনাৰ হৃদয় বুৰিল, সকলো তন্ত্ৰিত হল ॥
ধ্বনি প্ৰতিধ্বনি ৰোল উঠি গল, আনন্দত নাচিল জীৱ ।
কোৱঁৰৰ ডিঙিত ওলমি মইনাই মাতিলে “প্ৰাণপ্ৰিয়” !
ৰজা উঠি আহি ছইকো আকোঁৱালি, শুঙিলে ছইবো মূৰ ।
কত্থা দান কৰি বীণ-কোৱঁৰক বঙত মজিল পূৰ ॥

১৮৩৫ শক ।

শাওণ, হাওড়া ।

তিলকা।

তিলকাৰ বয়স দহ বছৰ। গিৰিয়েকৰ মুখ নেদেখাটকৈয়ে তিলকা বাৰী হ'ল। তিলকাৰ মাক বাপেক ককাই ভাই কোনো নাই ; আছিল বুঢ়ী মাক বাঙলী। বাঙলীয়ে মাগি-খুজি তিলকাক খুৱাই প্ৰতিপাল কৰি আছিল। এদিন বাঙলীও মল্লি থাকিল। তিলকাই বুঢ়ীমাকৰ শব্দটো আগত লৈ এইদৰে বিনাই কান্দি আছিল ; তাৰে ছফাকিমান তলতদিলা ; শোক লাগে দেখি বাকীখিনি এৰিলোঁ,—

(স্বৰ—আগলি কলাপাত লৰে-কি-চৰে।)

তিলকা হেনো তোৰ তামোলৰ ডাকি।
 বুকুৰে তিলকাক বুকুতে থৰি।
 আজি পৰি বল তিলকা তোৰ।
 এৰি গ'ল আইতা বাঙলী মোৰ।
 কোনে নো বাইকহৰ সাধুটি কৰ।
 বাৰী হুখুনিৰ হুখ কোনে পতিয়াব।
 মই হেনো বাৰী, মোৰ কোনোৱেই নাই।
 ক'লৈ গ'ল নাতিনীৰ বাঙলী আই।
 “বাৰীৰে কোৱ'বৰ” হুখৰে সাধু
 শুনি মই বিলাপোঁ, হুখতে কান্দো ॥
 খৰিতাৰী পালে বজাবে জী ;
 সতিনী কৰিলে সতিনীৰ কি ;
 কোনে কৈ তিলকাক ভুলাব শোক।
 এৰি গ'ল হুখতে আইতাই মোক।

বাঙলী আইতা মোৰ কলৈ মো গলি ?
 চেনেহৰ তিলকাক কাৰ বুকুত দিলি ?
 গোসাঁয়ে তিলাইকে অনাথী কৈলে।
 ওপজাই তাইক মাথোঁ যমলৈ দিলে।
 উঠ আই বাঙলী নাঘাবি এৰি।
 মোকো তোৰ লগতে লৈ যা মাৰি।
 কিনো পাপ কৰিলোঁ একো নাজানো।
 হে মোৰ প্ৰভুদেউ সদায় মই কান্দো।

ইত্যাদি।

১৮৩৫ শক।

শাওণ, হাওড়া।

বেণুকা।

পৰিছা যি অৱস্থাত তাতে হোৱা সুখী।
 চেষ্টা কৰি ভাল হোৱা, বং কৰা সখি।

*

* *

চিন্তা যদি পৰিণত নকৰা কাৰ্য্যত
 স্বপ্নৰ নিচিনা তাক মানিবা মনত।

*

* *

প্রেমত ঘূবিছে ভূমণ্ডল ।

প্রেমত ফুলিছে শতদল ।

*

* *

ওথ কবা আশা ।

নিবাশা কস্মনাশা ।

*

* *

অলপ সুখৰ পৰিমাণ,

নকৰিবা তাক আঁকু তাকৰ ;

কৃতকাৰ্য্য গুৰিতে নেদেখি,

নহবা হে মিছাতে কাতৰ ।

*

* *

চকুক চাবলৈ দিয়াঁ, সুন্দৰ যি পাৰে ।

অনুভব হিয়াত হক যতমান ধৰে ॥

*

* *

ক্ষমা কৰাঁ, ক্ষমা পাবা তুমি ।

ভাল কৰাঁ, হবাঁ উৰ্দ্ধগামী ॥

**

মৰম কমিছে কোনে কয় ?

সঁচা যি অটুট সদায় বয় ॥

* *

জীৱনটো যদিও হুদিনীয়া,
প্ৰেম কিন্তু ঠিক যুগমীয়া ।

*

* *

শেহ ফল হে লক্ষ্যৰ সমল ।
বিচাৰে টানবো পায় ভাল ॥

*

* *

দুখৰ বাতি বিমানেই দীঘল,
অন্ত তাবো আছে ।
সুখৰ উষাৰ কিৰণ চোৱা,
পূব ফালে বিৰিঙিছে

*

* *

মানুহৰ স্বভাৱ বিমানেই গোকট,
তথাপি সবহ ভাল ।
ইলিহি মাছত বিমানেই কাইট,
সবহ ভাগ তেলাল ॥

*

* *

সকলোৰে ভাল হওক সংসাবত,
দুৰ্মতি সুমতি হওক ।

সকলো সুখত থাকক, মোৰ ইচ্ছা,
সকলো দীৰ্ঘায়ু হওক ॥

*

* *

আচৰণৰ সদা মিললৈ চকুতকৈ
সত্যৰ লক্ষ্য ভাল ।
সত্যৰ প্ৰতিষ্ঠা সত্যৰ সন্মান
সদাকাল, সদাকাল ॥

*

* *

মধ্যাহ্ন সূৰ্য্যৰ দীপিত পৰক গোটেহ জীৱনটোত ।
পাপ-এন্ধাৰৰ ছাঁ কাষলৈ সমূলি ঘেন নাহক ॥

*

* *

পোহৰত ফুলা ফুলৰ অগন্ধে ভৰক জীৱন মোৰ ।
এন্ধাৰৰ কুমি কীটৰ দুৰ্গন্ধ হওক দূৰতে দূৰ ॥

*

* *

পৰত থাপা বিশ্বাস ।
বিশ্বাসে আনে বিশ্বাস ॥

*

* *

সাহতকৈ সহগুণ ভাল ।
সুন্দৰতকৈ দৈৰ্ঘ্য চিৰকাল

* * *

নিজৰ দৰব নিজতে নাফাপে,
লোকক দিবলৈ যোৱা ?
নিজেই ভিকছ, টেকেলি কাতি !
আনক নো কি বিলোৱা ?

*

* *

খপিলে উজ্জল হয় সোণৰ বৰণ ।
বিপদত পোৱা যায় বন্ধুৰ চিনন ॥

*

* *

ভাল ভাগ জীৱনত নিশ্চয় সবছ ।
জুখি চোৱা, শেহ ফল পাবা ওগাইবছ

*

* *

সজ কাম, বৰ কাম, অজৰ অমৰ ।
থাকে যেন চিৰকাল চন্দ্ৰ দিবাকৰ ।

*

* *

অশোক অন্তৰে পায় দীঘল জীৱন ।
শোক-ভৰা হিয়া শীঘ্ৰে হয় বিনাশন ।

*

* *

গোলাপে গুৱায় সুন্দৰ ফুলনি ।
প্ৰেমে গুৱায় নানুহৰ জীৱনী ॥

* *

সাব মনব কম শুনি মাত ।

অসাবব ঢোল দিন বাত ॥

*

* *

আশা মোব মন-বাজ্যব বজা ।

নিবাশাত প্রাণ মন ভজা ॥

*

* *

চুটি জীৱনতো আছে ভদ্রতালৈ কাল ।

হেন আনি কিম্ব তুমি নোহোৱা হেঁ ভাল

*

* *

সজ চিন্তা যিহে দিব আনি,

তাৰ তুমি হোৱা অহুগামী ॥

*

* *

ঘবব গুৱনি বন্ধজন ।

অস্তব গুৱনি ধৰ্ম-ধন ॥

*

* *

জানা তুমি প্ৰথমে নিজক ।

তৰ্কলৈ নানিবা ঈশ্বৰক ।

ভকতি বিশ্বাস মাথোঁ জঁখবক দিবা ।

কৰ্ত্তব্য কামৰ ফল চাই মুখুৰিবা ।

*

* *

স্বইচ্ছাত যি ভাক আহিব ।

সেইভাবে শ্ৰেষ্ঠ ঠাই লব ॥

*

* *

জঁখবক দান জানা বন্ধুৰ বন্ধুতা,

আমোলন বস্ত্ৰ ; লোৰাঁ, নকৰিবা চিতা ॥

*

* *

বিশ্বাসে আনন্দ দিবে, প্রেমেহে যৌবন ।

বয়সে নকৰে বুঢ়া, পাপেহে উছন ॥

*

* *

স্বভাবৰ সুন্দৰ অমৰ ।

বিবোধী বিষত জবজব ॥

*

* *

গৌৰৱ কিৰীটি থাকে সদায় উজ্জল ।

বুখা গৰ্জ্জ হুদিনীয়া, তাত ধবে মল ॥

*

* *

জানি লোৱাঁ। কি কৰিব লাগে ॥
কৰাঁ তাক যি থাকে ভাগে ॥

*

* *

বুঢ়া পাধ তাৰ নাই মান।
লৰা জ্ঞানী তাৰেই সম্মান ॥

*

* *

সজ্জ কাম কৰিবা লুকাই।
তথাপি ফাটিব যহ ভাই ॥

*

* *

উপাধি সম্পদ তুচ্ছ আতি,
যদি জলাঙল সাংসাৰিক বাস্তি ॥

*

* *

দয়াহীন জন হে গোবাক।
আন জন নহয় সি মাণ্ড ॥

*

* *

চোৱাঁ মোৰ জীৱনটো কবিতাৰ আৱলী।
ঘটিকাৰ ঘণ্টা পলে পঢ়ি যায় চলি।

জুমুৰি, লেচাৰী, ছবি, ছলৰীৰ স্মৰ,
কবিতা কদম-কলি বেগুৰেই পূৰ ।

*

* *

ইতিহাস বুৰঞ্জীৰ বগা গোফ ডাঢ়ি ।
চিৰ যৌবনেৰে ভৰা কবিতা-কুহুৰী ॥

*

* *

বলেৰে শাসন জানা নহয় শাসন ;
ধৰ্মত নাম তাৰ অজ্ঞায় আচৰণ ॥

*

* *

দোষ খোচবাই পায় উটা থেবৰ জাজি ।
গুণ বিচবালৈ থাকে তলিত মুক্তাৰাজি ।

*

* *

সুখ নাই ;—ধনে কি কৰিব ?
চকু নাই ;—বেলি পোহৰিব ?

*

* *

ভয়াতুৰ ! নকৰিবা পিছতুৰি তুমি ।
মাহ পাবা যাওঁতেই ; মাতে জন্মভূমি ॥

*

* *

ঈশ্বরব দান এই মানপী জনম ;
আজ্ঞা,—তুমি দিনে বাতি কবি থাকি শ্রম

*

* *

সুখ, দুখ, ভাল, বেয়া, তোমার হাতত
আপোন কবম-ফল ; নাই কপালত ॥

*

* *

কম কাম, কম শ্রম, কম ফল লাভ ।
বেছি শ্রম, বেছি ফল ; কি লাভ বিলাপ ?

*

* *

ঈশ্বরত অর্পি চিন্তা, দুখ, শোক, তাপ,
গৌর পুতি নাও বান্ধা, নাথাকে সস্তাপ ॥

*

* *

নির্ধনীবো সুখ আছে অমিয়া অতুল ।
ধনোয়ে নাপায় তাব ভু আকু কুল ॥

*

* *

মুখব বন্ধুত্বপূর্ণ গোটেই পৃথিবী
ঠিক বন্ধু জীবনত হুটা এটা পাবি ॥

*

* *

নপৰিবা পিছ হেৰা আঙুৱাই যোৱা
সকলো বাঢ়িছে আগ, পিছ এলোহঁৱা ।
মৰণ পৰ্য্যন্ত কাম, নাহিকে এবণ ।
মানপীজন্মৰ জানা কৰ্ত্তব্য সাধন ॥

*

* *

এটি কথা আমোলন, অন্তৰৰপৰা ।
লক্ষ কথা এবকলা, জীৱন্ততে মৰা

জ্ঞান-পথ এৰি জ্ঞানী যায় কেতিয়াবা ।
অন্তৰৰ বাণী, বোপা, সদায় শুনিবা ॥

জয়-লক্ষ্মী আজিয়েই আগত তোমাৰ ।
কালি বুলি বহি থাকি নহবা অসাৰ ॥

*

* *

বলী কৰা জুদয়ক, হে মৰতবাসী ।
হুথত জলক তেজ, শোকত যে হাঁহি ॥
অন্ধকাৰ ডাৱৰত বিজুলী চমকে ।
এন্ধাৰ নিশাত জানা তৰা চিক্‌মিকে ॥

পূৰোহী! প্ৰেমোৰে হেৰা হৃদয় তোমাৰ ।
মাথুহক, ঈশ্বৰক দিয়! উপহাৰ ॥

*

* *

সুফল নাপালা বুলি নিৰাশ নহবা ।
আহিব এদিন সি নিশ্চয় জানিবা ॥
কৰ্মফল আশালই নকৰিবা মন ।
ঈশ্বৰত সমৰ্পিবা ফল আৰু বন ॥
কাম কৰিবৰ তোমাৰ অধিকাৰ আছে ।
ফল দান ঈশ্বৰে হে হাতত ৰাখিছে ॥

যি প্ৰেমৰ লবচৰ, সি প্ৰেম নহয় ।
যি ভক্তিত ভাঁজ আছে, ভক্তি কোনে কয়

*

* *

ধন নাই ? হানি নাই তাত ।
আনন্দৰ উৎস যে হিয়াত ॥

*

* *

সকলোকে প্ৰেম দিয়! অল্লক বিশ্বাস ।
সপোনতো নিচিন্তিবা কাৰো সৰ্বনাশ ॥

*

* *

ভাল হোৱা নামত নহয় ।
সুখ পোৱা দিঠকত হে বয় ॥

*

* *

লাহে লাহে বন্ধু বাছি লবা ।
তাতোতৈ লাহে হে সলাবা ॥

*

* *

সজ নাম সজ হৈ লবা ।
মিছা নাম নিটিকে জানিবা ॥

*

* *

ঈশ্বৰৰ গোটেই আশীষ,—
দীৰ্ঘ প্ৰাণ, স্বাস্থ্য অহৰ্নিশ ।

*

* *

বাট হওক কুসুম কোমল ।
হাঁহি হওক প্ৰেমৰ সমল ॥
আনন্দ লোতক চকু ভৰা ।
আশীৰ্বাদ এই মোৰপৰা ॥

*

* *

নিজৰ দুখৰ বোজা নিজে তুমি বৰা ।
লোকৰ পিঠিত তাক কদাপি নিদিবা ।

*

* *

ধীৰ হ'বা বিচাৰ কামত ।
হুৰামুৰা বিচাৰ নামত ॥

*

* *

অনিপুণ কাৰ্য্যপটু জনে
কাৰ্য্য কৰা, কি কাম নপোনে ?

*

* *

পুণ্য কাম সঁচাসচি অথ ।
অচৰিত্ৰে পোহৰায় মুখ ॥

*

* *

সাহী হিয়া খন্তেকলৈ ভাগে ;
কিন্তু তেজ দিনে বাতি জাগে ।

*

* *

প্ৰকৃত বন্ধুতা ঠিক পবিত্ৰ বান্ধোন ।
অসময় বিপদত বাঢ়ে তাৰ গুণ ॥

* * *

সজ চিন্তা কৰাঁ ।

সুকাম জন্মিব তাবপৰা ॥

*

* *

যথাসাধ্য সজ কাম যতনি কৰিবা ।

নফলিল অতিকৈ ;—নিবাশ নহবা ॥

*

* *

গোটেই নিখুত কাম তোমাৰ

কদাপি নহয় ।

সোণৰ খাৰুৰ অত-তত

পোটোকা পৰি বয় ।

*

* *

বাটৰ ছুবি বন গছকত পৰা

তাৰো এটি পাতে দিয়ে স্বৰ্গৰ বতৰা ।

*

* *

বয়সৰ শক্তি নাই আশা বিনাশিব ।

ঈশ্বৰৰ অংশ আশা অমৃতত মিলিব ॥

*

* *

উষাৰ পোহৰ, বসন্ত মলয়া,
 নিয়ৰে তিৰোৱা যুই,
 শতক বছৰ সন্তোগ হওক,
 আশীৰ্বাদ দিওঁ মই ।

১৮৩৫ শক ।

ভাদ, হাওড়া ?

ঈশ্বৰ আৰু ভকত ।

বৈকুণ্ঠবেপৰা হৰিয়ে শুধিলে—

“কোন কোন আহিবৰ হল ?”

নাম-লোৱা ভকতে সাদৰি বুলিলে—

“নামতে গৈ আছেঁ তল ।”

বৈকুণ্ঠবেপৰা গোঁসাঁয়ে মাতিলে—

“আইঁ হে ভকতসকল !”

নাম-লোৱা ভকতে লাহেকৈ বুলিলে—

ভকতিত পাই লওঁঁক বল ।

প্ৰভুৱে মাতিলে, “বাপু মোৰ ভকত হে,

প্ৰসাদ লবৰে হল ।”

ভকতে বুলিলে “প্ৰভু বামুদেউ,

নামতে ভোক পিয়াহ গল ।”

নাৰদক মাতিলে, উদ্ধৱক মাতিলে,
 বিহ্বলক প্ৰভু মাতিছে ।
 নাৰদে সিঁচৰে উদ্ধৱে বুলিলে—
 “যাম প্ৰসঙ্গৰ পিছে ।”
 “মৰতত ভকত, বৈকুণ্ঠত যুকুত,
 লৰি আতৈসকল আই !”
 “নেযাৰে নেযাৰে” প্ৰভু মোৰ গোবিন্দাই,
 “যুকুতিৰ নকৰেঁ বেহা ।”
 “নাহা হে যদি, মই যাবকেই লাগিল,
 লগলৈ তোমালোকৰ ।
 ভকতক এৰি থাকিব নোৱাৰেঁ,
 পলকেই একো বছৰ ।”

১৮৩৫ শক ।

ভাদ, লবেল্চ, হাওড়া

অন্ত ।

শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ এটাইবোৰ কিতাপ
আমাৰ হাতত আছে আৰু আমি বেচোঁ।

টিশ্বৰ এণ্ড ষ্টোৰ এজেন্সি।

প্ৰাইটৰ এল, এন, বেজবৰুৱা।

৩৩ নং কেনিং ষ্ট্ৰীট, কলিকাতা।

কদম-কলি	•	১৮
জোন-বিবি	১৮
শঙ্কৰদেৱ	১৮
ককাদেউতা আৰু নাতিলা	১৮
বুঢ়ীআইৰ মাধু	১৮
সুৰভি	১৮
মাধু কথাৰ কুকি	১৮
ভাৰত বুৰঞ্জী	১৮
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ ওভতনি	১৮
কৃপাবৰ বৰুৱাৰ কাকতৰ টোপোলা	১৮
পদ্ম কুৰাঁৰী	১৮
কামত কৃতিত্ব লভিবৰ সঙ্কেত	১৮
ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবৰুৱাৰ জীবনী	১৮
লিটিকাই	১৮
জুহুকা	১৮

মেনেজৰ।

আমিষ ও নিৰামিষ আহাৰ

—:~:—

প্ৰথম খণ্ড—দুই টাকা।

দ্বিতীয় খণ্ড—দেড় টাকা।

তৃতীয় খণ্ড—তিন টাকা।

শ্ৰীমতী প্ৰজ্ঞাসুন্দৰী দেবী প্ৰণীত।

টিম্বৰ এণ্ড কোৰ এজেন্সিত

পোৱা যায়।

৩৩ নং কেনিং ষ্ট্ৰীট, কলিকাতা।

